

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық-танымдық, қоғамдық-ақпараттық журнал

АБАЙ

МАМЫР-МАУСЫМ 2025

ТАҒЫЛЫМЫ №5(23)

«АБАЙ ТАҒЫЛЫМЫ»

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық-танымдық,
қоғамдық-ақпараттық журнал

2023 жылдан бастап шығады.

Шығу жиілігі-айына бір рет.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму
министрлігінің мерзімді баспасөз басылымын, ақпарат агенттігін
және желілік басылымды есепке қою туралы №KZ88VPY00079149
куәлігімен тіркелген

БАС РЕДАКТОР:

*Нұрманбекова Раушан
Қабжанқызы*

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Еспенбетов А.С.,
профессор, филология
ғылымдарының докторы
Shakarim university

Кәрімов М.К.,
профессор, тарих ғылымдарының
кандидаты
Shakarim university

Кожяхметова Д. О.,
PhD, Shakarim university

Шәкерхан Қ.О.,
PhD, Shakarim university

Султанова Н.К.,
педагогика ғылымдарының
кандидаты, доцент
Alikhan Bokeikhan University

Туленов Б.А.,
Абай облысы білім басқармасы
басшысының міндетін атқарушы

Аубакирова М.С.,
дизайнер

«АБАЙ ТАҒЫЛЫМЫ»
Республикалық ғылыми-
әдістемелік, педагогикалық-
танымдық, қоғамдық-ақпараттық
журнал. Редакция келіп түскен
материалдар, қолжазбалар
қайтарылмайды. Редакция
жолданған материалдың
мазмұнына жауап бермейді.
Басылған материал бойынша
жауапкершілік әр автордың өзінде
болады. Материалдарды
журналдың рұқсатынсыз көшіріп
басуға болмайды.

Журнал мұқабасындағы Абай суреті:
<https://florcvet.ru/abay-nanbaev-biografiya/>
А. Боколеев.

«Абай тағылымы» журналы
«ABAY TAGYLYMY»
2025 жыл

МАЗМҰНЫ

<i>Редактордың алғы сөзі.....</i>	<i>3</i>
<i>Абай Құнанбайұлы</i>	<i>4</i>
<i>Алимбекова Гүлмира Жекебаевна.....</i>	<i>5</i>
<i>Калиева Бота Абдыкаримовна.....</i>	<i>7</i>
<i>Низметоллаева Айгерим Амиржановна.....</i>	<i>9</i>
<i>Дорохина Екатерина Алексеевна.....</i>	<i>13</i>
<i>Берікқанқызы Диана.....</i>	<i>18</i>
<i>Жалелова Галия Жалеловна.....</i>	<i>22</i>
<i>Шегиров Елжас Кенжебекович.....</i>	<i>25</i>
<i>Манакова Мадигуль Куандыковна.....</i>	<i>29</i>
<i>Құсайнова Дарияш Орынбекқызы.....</i>	<i>32</i>
<i>Турдиева Жазира Абеновна.....</i>	<i>34</i>
<i>Исполатова Назгуль Рамазанова.....</i>	<i>36</i>
<i>Понамарёва Александра Евгеньевна.....</i>	<i>38</i>
<i>Анкебаева Асем Маркаленовна.....</i>	<i>40</i>
<i>Еримбетова Дамегуль Кенжебаевна.....</i>	<i>42</i>
<i>Кызылова Айгерим Сагидоллаевна.....</i>	<i>44</i>
<i>Еркінбек Қымбат Амангелдіқызы.....</i>	<i>46</i>
<i>Абайдың он бірінші қара сөзі.....</i>	<i>48</i>

*Ұстаздық қылған жалықпас,
Үйретуден балаға
Ақырын жүріп, анық бас,
Еңбегің кетпес далаға.
Абай*

Ұлы Абайдың жазу үстелі қасында

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАН!

Ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың ұсынысымен Семейге тарихи қала мәртебесі берілді. Бұл ұсыныс жалпы халықтың қолдауына ие болды. Бұдан соң Президент тағы бір маңызды шешім жасап, Абай облысын құрды. Семей қаласын облыс орталығы етіп бекітті. Бұл Жаңа Қазақстанның жаңаша әділетті жолының айқын көрінісі еді. Абай даналығы Қазақ елін асқақтатпаса төмендетпейтіні хақ! Ел Президенті соған ерекше мән беріп отыр. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Абай облысы ашылғаннан кейін ең алғаш рет «Ұстаздар күнінде» Семейге арнайы келіп, халықпен кездесу өткізді.

Облыс мәртебесіне ие болған кезде қарапайым халықтың қуанышында шек болмады. Әсіресе, бір кездері бұрынғы Семей облысының ірге тасы қалануына тер төгіп, үлкен еңбек сіңірген ардагер-ақсақалдарымыз тіпті көздеріне жас ала қуанды. Кейіннен, облыс әкімі ақсақалдармен кездесу өткізді, ел ағалары жігерлі басшыға ақ батасын берді. Осы жақсы жаңалықтар халықты қанаттандырды, бәріміз серпіліп қалдық. Біз де Абай облыстық білім басқармасының қолдауымен «Абай тағылымы» журналын шығаруды қолға алдық. «Абай тағылымы» журналы ғылыми-педагогикалық ортаға арналған. Дегенмен, қазіргі таңда тек республиканың бүкіл халқы үлкен де, кіші де журналымызға қызу түрде атсалысуда.

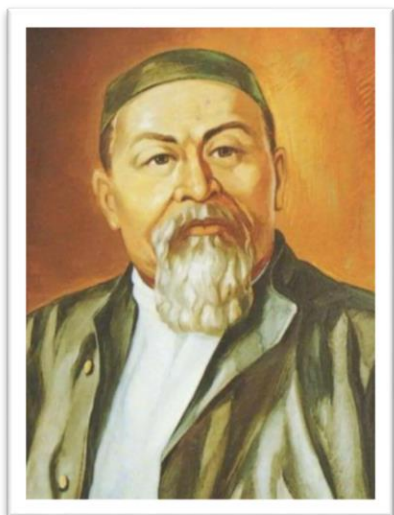
Қазіргі заманда ауылда болсын, қалада болсын, білім нәрін себуші ұстаздар қауымы екені рас. «Артық ғылым кітапта» деп ғұлама Абай айтқандай, журналдың басты мақсаты-жаңалықтың жаршысы болу, білім мен тәрбиенің дәнін егу. «Білім – шамшырақ», біз осы жолды ұстандық. Сол себептен журналға Абайдың «Ұстаздық қылған жалықпас, үйретуден балаға, ақырын жүріп, анық бас, еңбегің кетпес далаға» деген өлең жолдарын эпиграф етіп алдық. «Абай тағылымы» – республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық-танымдық және ел өміріне де арналған қоғамдық-ақпараттық журнал болмақ. Журналға университет, колледж, мектеп мұғалімдерімен қатар, барлық мамандық иелері, жастар мен оқушылар, дана қарияларымыз да атсалыса алады.

Құрметпен, Раушан Нұғманбекова

«Абай тағылымы» журналының Бас редакторы

АБАЙ ӨЛЕҢДЕРІН ОҚИ ОТЫРЫҢЫЗДАР...

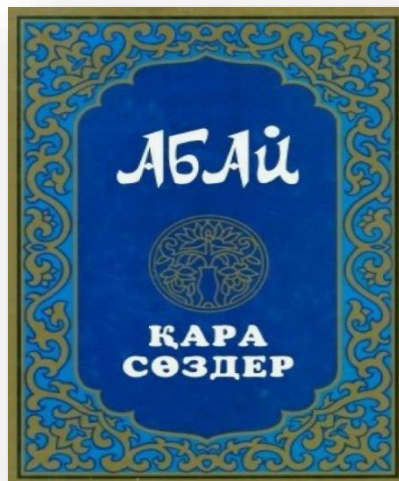
Қуанбандар жастыққа

Абай Құнанбайұлы

Қуанбандар жастыққа,
Елірме күлкі, мастыққа.
Көзің қайдан жетеді
Достық пенен қастыққа?
Құрбыңның қызық дегенін
Сөз екен деп ап шықпа.
Адалдан тапқан тыйынды
Сал да сақта қапшыққа.
Қолдағынды қорғап бақ,
Мал арзан деп аптықпа.
Сыпайы жүр де, шаруа ойла,

Даңғойланып қақтықпа.
Бет алды жанға бой салма,
Қорлық жүрмес сақтыққа.
Елу бесте біз дағы
Сенісер адам таптық па?
Арсыз құмар болғандар
Опыр-топыр, шақ-шұққа
Түспей жүр ме, көрдің бе,
Жалаң-жұлаң, тақ-тұққа?

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Алимбекова Гульмира Жекебаевна

бастауыш сынып мұғалімі

Абай облысы, Үржар ауданы

Алтыншоқы ауылы

«Алтыншоқы орта мектеп-бақшасы» КММ

Бастауыш сынып – баланың білім әлеміне алғаш қадам басатын маңызды кезеңі. Бұл кезеңде қалыптасатын ең негізгі дағдылардың бірі – оқу сауаттылығы. Оқу сауаттылығы дегеніміз тек әріп танып, сөзді оқу ғана емес, сонымен қатар оқылған мәтіннің мазмұнын түсіну, оған талдау жасау, өз ойын білдіру және ақпаратты тиімді қолдана білу қабілеті. Яғни, бұл баланың өмір бойы білім алуының кілті іспетті.

Оқу сауаттылығы неліктен маңызды?

Оқу сауаттылығы – баланың білім әлеміндегі басты құралы. Ол оқушының тек мектептегі үлгеріміне ғана емес, сонымен қатар оның жалпы дамуына, өмірлік дағдыларының қалыптасуына тікелей әсер етеді. Төменде оқу сауаттылығының неліктен маңызды екендігінің негізгі себептерін қарастырайық:

Білімге деген құштарлықты ояту: Оқу сауаттылығы жоғары бала кітап оқудан ләззат алады. Мәтінді түсініп, мағынасын ұғынып оқу арқылы оның танымдық белсенділігі артады. Бала жаңа ақпаратты игеруге, әлемді тануға деген ынтасы мен құштарлығы оянады. Ол тек оқулықпен шектеліп қалмай, көркем әдебиетке, ғылыми-көпшілік кітаптарға, энциклопедияларға қызығушылық таныта бастайды. Бұл оқушының тек қазақ тілі мен әдебиетінен ғана емес, математика, жаратылыстану, тарих сияқты басқа да пәндерді оқуда табысты болуына берік негіз қалайды. Өйткені, кез келген пәннің оқулығын, тапсырмасын, есеп шартын түсіну үшін ең алдымен оқу сауаттылығы қажет. Мәтінді дұрыс түсінбеген бала ақпаратты қабылдауда қиындықтарға тап болып, сабаққа деген қызығушылығын жоғалтуы мүмкін. Керісінше, оқу сауаттылығы жоғары оқушы кез келген ақпаратты оңай қабылдап, білімге деген құлшынысын арттырады[1].

Сыни ойлауды дамыту: Оқу сауаттылығы баланың сыни ойлау қабілетін дамытуда шешуші рөл атқарады. Мәтінді терең түсініп оқу балаға тек ақпаратты жаттап алуға емес, оны талдауға, бағалауға және өз көзқарасын қалыптастыруға көмектеседі. Оқушы мәтіндегі негізгі идеяны, автордың ойын, деректердің сенімділігін айыра білуге үйренеді. Бұл – қазіргі ақпараттық заманда өте қажетті дағды, себебі бала тек ақпаратты пассивті қабылдап қана қоймай, оның дұрыс-бұрыстығын, шын-жалғандығын ажыратуға, әртүрлі дереккөздерді салыстырып, қорытынды жасауға үйренеді. Сыни ойлау қабілеті дамыған балалар ақпараттық шудың ішінде адасып қалмай, өз бетінше дұрыс шешім қабылдай алады. Олар мәселенің мәнін түсініп, оған жан-жақты талдау жасау арқылы оңтайлы шешімдер табады. Бұл дағды мектеп қабырғасындағы оқу үлгерімінен бөлек, болашақта кез келген өмірлік жағдайда, әсіресе қоғамдық және кәсіби ортада табысты болу үшін өте маңызды. Осылайша, оқу сауаттылығы арқылы бала тек білім алып қана қоймай, логикалық ойлауға, дәлелдер келтіруге және негізделген пікір білдіруге машықтанады[2,5].

Тіл байлығын арттыру және қарым-қатынас дағдыларын жетілдіру: Оқу сауаттылығы баланың тілдік дамуына тікелей әсер етеді, бұл оның қарым-қатынас дағдыларын айтарлықтай жетілдіреді. Кітап оқу арқылы баланың сөздік қоры кеңейеді. Ол жаңа сөздер мен сөз тіркестерін меңгереді, олардың мағынасын контекст арқылы түсінеді және өз сөйлеу

тілінде қолдануды үйренеді. Бұл өз кезегінде оның сөйлеу мәдениетін қалыптастырады. Оқылған мәтіндердегі сөз орамдары, синонимдер мен антонимдер, мақал-мәтелдер мен қанатты сөздер арқылы бала тілдің байлығы мен көркемдігін терең сезінеді. Ол сөздік қордағы әрбір сөздің мән-мағынасын, қолданылу ерекшелігін түсініп, ойын нақты, дәл және әсерлі жеткізуге дағдыланады. Әсіресе, тілдік даму өз кезегінде оның ауызша және жазбаша қарым-қатынас дағдыларын жетілдіруге септігін тигізеді. Сауатты оқушы өз ойын логикалық тұрғыдан дұрыс құрастырып, ауызша да, жазбаша да анық әрі түсінікті етіп жеткізе алады. Ол эссе жазуда, баяндама дайындауда немесе қарапайым әңгімеде де өз ойын жүйелі түрде жеткізе біледі. Өз ойын анық әрі сауатты жеткізе білу – болашақта кез келген салада, мейлі ол білім, кәсіп немесе әлеуметтік орта болсын, табысты болудың маңызды көрсеткіші болып табылады. Себебі, тиімді қарым-қатынас адамдар арасындағы түсіністікті арттырып, кез келген мақсатқа жетуге көмектеседі[3,25].

Болашаққа дайындық: Оқу сауаттылығы – баланың бүкіл болашақ білім алу жолының және кәсіби өмірдегі жетістігінің іргетасы. Бастауыш сыныптан қаланған берік оқу сауаттылығы оқушының жоғары сыныптарда қиындығы артатын оқу бағдарламаларын табысты игеруіне көмектеседі. Ол күрделі мәтіндерді оқып, түсінуге, ғылыми ақпаратты талдауға, зерттеу жұмыстарын жүргізуге қабілетті болады. Кейіннен жоғары оқу орындарында білім алу барысында да оқу сауаттылығының маңызы арта түседі. Себебі, студенттер көптеген академиялық мәтіндермен, ғылыми мақалалармен жұмыс істеп, өзіндік зерттеулер жүргізуі қажет болады. Оқу сауаттылығы төмен балалар, керісінше, оқу үлгерімінде қиындықтарға тап болады. Олар пән материалдарын толық түсіне алмай, тапсырмаларды орындауда кедергілерге ұшырайды. Бұл оқуға деген қызығушылығын жоғалтуға, тіпті оқудан мүлде қол үзуге алып келуі мүмкін. Салдарынан, олар өздерінің әлеуетін толық аша алмауы, болашақта қалаған мамандығына жете алмауы немесе кәсіби өмірде шектеулі мүмкіндіктерге тап болуы ықтимал. Осылайша, бастауыш сыныптағы оқу сауаттылығын тиісті деңгейде қалыптастыру – баланың жарқын болашағына салынған ең маңызды инвестиция болып табылады. Ол балаға білім мен өмірдің барлық салаларында табысты болуға жол ашады.

Бастауыш сыныптағы оқу сауаттылығын қалыптастыру – бұл тек мектеп қабырғасындағы мұғалімнің міндеті ғана емес, сонымен қатар ата-аналардың да бірлескен, жүйелі жұмысы. Оқушының табысты болуы үшін мектеп пен үйдің арасындағы байланыс өте маңызды. Ата-аналар баланың білімге деген құштарлығын арттыруда шешуші рөл атқара алады. Мысалы, үйде кітап оқуға жағдай жасау – ең қарапайым әрі тиімді әдіс. Бұл тек оқуға арналған арнайы орын бөлу ғана емес, сонымен қатар балаға қызықты кітаптарды таңдауға көмектесу, кітапханаға бірге бару, немесе жатар алдында ертегі оқып беру арқылы жүзеге асады. Сонымен қатар, оқылғанды талқылау – оқу сауаттылығын тереңдетудің тамаша тәсілі. Баламен оқыған кітабы, көрген мультфильмі немесе естіген жаңалығы туралы сұрақтар қойып, пікір алмасу оның ойын жүйелеуге, өз пікірін білдіруге және ақпаратты талдауға үйретеді. Осының бәрі бірігіп, біз болашақ ұрпақтың білімді, ойлы әрі жан-жақты жеке тұлға болып қалыптасуына негіз қалаймыз. Оқу сауаттылығы – бұл тек оқу пәндерін игерудің ғана емес, сонымен қатар өмірлік дағдыларды меңгерудің, өз бетінше шешім қабылдаудың, ақпараттық қоғамда табысты өмір сүрудің кепілі. Сауатты ұрпақ – білімді әрі өркениетті қоғамның тірегі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.
2. Бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын арттыру жолдары. «Бастауыш мектеп» журналы, №4. 2018
3. Оқу сауаттылығын қалыптастырудағы интерактивті әдістер. «Ұстаз» газеті, №12.

ЖАСЫРЫН КОД: ДНҚ-НЫҢ ДЕНСАУЛЫҚ ПЕН АУРУДАҒЫ РӨЛІ

Калиева Бота Абдыкаримовна

биология пәнінің мұғалімі

Абай облысы Үржар ауданы

Алтыншоқы ауылы

«Алтыншоқы орта мектеп-бақшасы» КММ

Адам ағзасы – күрделі биологиялық жүйе, ал оның әрбір жасушасының тереңінде өмірдің құпиясын сақтайтын жасырын код – дезоксирибонуклеин қышқылы немесе ДНҚ орналасқан. ДНҚ – бұл біздің барлық генетикалық ақпаратымызды сақтайтын молекула. Ол шашымыздың түсінен бастап, белгілі бір ауруларға бейімділігімізге дейінгі барлық қасиеттерімізді анықтайды. ДНҚ-ның адам денсаулығына тікелей әсері мен оның аурулардың дамуындағы рөлін түсіну

медициналық ғылымдағы ең үлкен жетістіктердің бірі болып табылады. ДНҚ-дағы әрбір ген ағзадағы белгілі бір ақуызды синтездеуге жауапты. Бұл ақуыздар біздің жасушаларымыздың, тіндеріміздің және мүшелеріміздің қалыпты жұмыс істеуі үшін қажет. Егер ДНҚ-дағы бір генде өзгеріс немесе мутация болса, онда дұрыс жұмыс істей алмайтын ақуыз синтезделіп, бұл түрлі ауруларға әкелуі мүмкін. Мысалы, нашар жұмыс істейтін гендер немесе олардың болмауы көптеген тұқым қуалайтын аурулардың, соның ішінде муковисцидоз, гемофилия, Даун синдромы сияқты дерттердің себебі болып табылады.

Сондай-ақ, кейбір адамдардың белгілі бір ауруларға мысалы, қант диабеті, жүрек аурулары, тіпті қатерлі ісік генетикалық бейімділігі болуы мүмкін. Бұл олардың бойында аурудың даму қаупін арттыратын гендердің болуымен түсіндіріледі. Дегенмен, генетикалық бейімділік аурудың міндетті түрде дамיתынын білдірмейді, көбінесе оған қоршаған орта факторлары мен өмір салты да әсер етеді[1,25].

Генетикалық диагностика және жекеленген медицинада ДНҚ-ны терең зерттеу генетикалық диагностиканың дамуына жол ашты. Бүгінде ДНҚ тесттері арқылы туылмаған нәрестелердегі тұқым қуалайтын ауруларды анықтауға, белгілі бір ауруларға бейімділікті бағалауға және тіпті қылмыстық істерді тергеуде де қолданылуда. Бұл зерттеулердің ең басты жетістіктерінің бірі – жекеленген медицинаның немесе дәлме-дәл медицинаның пайда болуы. Дәстүрлі медицинада пациенттерге стандартты емдеу әдістері қолданылса, жекеленген медицина әр адамның бірегей генетикалық ерекшеліктеріне негізделеді. Бұл дәрігерлерге әрбір пациент үшін ең тиімді дәрі-дәрмекті, дозаны және емдеу әдісін таңдауға мүмкіндік береді. Мысалы, қатерлі ісіктерді емдеуде науқастың ДНҚ-сын зерттеу арқылы ісікке қарсы ең тиімді препаратты анықтауға болады, бұл емдеудің нәтижелілігін арттырып, жанама әсерлерін азайтады.

ДНҚ негізіндегі емдеу әдістері: Гендік терапия

Ғалымдар қазіргі уақытта ДНҚ-ның денсаулыққа әсерін зерттеп қана қоймай, оның ақауларын түзету жолдарын да іздестіруде. Гендік терапия – бұл ДНҚ негізіндегі емдеу әдісі, ол ақаулы гендерді сау гендермен ауыстыру арқылы немесе олардың қызметін реттеу арқылы ауруларды емдеуге бағытталған. Бұл әдіс тұқым қуалайтын аурулар, кейбір қатерлі ісіктер және вирустық инфекциялар сияқты дерттерді емдеуде үлкен үміттерді тудырып отыр. Гендік редакциялау технологияларының дамуы гендік терапияның мүмкіндіктерін одан әрі кеңейтіп, болашақта көптеген ауруларды түбегейлі емдеуге жол ашуда. Адамзат тарихында ғылым мен технологияның дамуы ешқашан толастамаған. Бүгінгі таңда осы дамудың ең озық әрі ең тартымды бағыттарының бірі – ген инженериясы. Бұл сала тіршілік әлемін түбегейлі өзгертуге қауқарлы технологияларды қамтиды: гендерді өзгерту, оларды бір ағзадан екіншісіне ауыстыру, тіпті жаңа гендерді синтездеу арқылы тірі жүйелердің

қасиеттерін өзгерту. Бірақ, бұл батыл қадамдар адамзат алдына маңызды сұрақтар қояды: ген инженериясы – бізді жарқын болашаққа жетелейтін жол ма, әлде күтпеген салдары бар қауіпті эксперимент пе? Ген инженериясының мүмкіндігі шексіз дерлік. Ол медицина, ауыл шаруашылығы және экология сияқты көптеген салаларда революция жасай алады

Медицинадағы жаңа дәуір: Генетикалық аурулар, мысалы, Хантингтон ауруы, муковисцидоз сияқты дерттерді емдеуде ген инженериясы үлкен үміт артуда. Гендік терапия арқылы ақаулы гендерді сау гендермен ауыстыру немесе олардың қызметін реттеу арқылы бұл ауруларды түбегейлі емдеуге болады. ДНҚ – біздің генетикалық кодымыз, денсаулығымыздың негізі. Оның тұтастығы мен дұрыс жұмыс істеуі жалпы әл-ауқатымызға тікелей әсер етеді. Ғылыми зерттеулер ДНҚ-ның саулығын сақтауда және оның зақымдануын азайтуда өмір сүру салтының маңыздылығын көрсетеді[2,15].

Міне, ДНҚ-ны қорғауға және оның қызметін оңтайландыруға көмектесетін бірнеше маңызды кеңестер: Дұрыс тамақтану қажет. Біздің тамақтануымыз ДНҚ-ның тұтастығына айтарлықтай әсер етеді. Әсіресе, антиоксиданттарға бай тағамдар ДНҚ-ны қорғауда маңызды рөл атқарады. Антиоксиданттар – бұл жасушаларды және ДНҚ-ны зиянды бос радикалдардан қорғайтын молекулалар. Бос радикалдар – ағзадағы зат алмасу процестерінің нәтижесінде пайда болатын немесе сыртқы ортадан мысалы, ластану, ультракүлгін сәулелерден келетін тұрақсыз молекулалар. Олар ДНҚ-ға тікелей зиян келтіріп, мутацияларға және жасушалардың зақымдануына әкелуі мүмкін. Сондықтан, күнделікті рационға жидектер мысалы, қаражидек, құлпынай, таңқурай, жаңғақтар бадам, грек жаңғағы, жасыл көкөністер брокколи, шпинат, және С, Е дәрумендеріне бай тағамдарды қосу ДНҚ-ның зақымдануын азайтуға көмектеседі. Сонымен қатар, қанықпаған май қышқылдары омега-3 пен талшықтарға бай тағамдар да ДНҚ-ның саулығы үшін пайдалы. Физикалық белсенділік: Гендік экспрессияны жақсартуға септігін тигізеді. Тұрақты физикалық белсенділік тек денемізді нығайтып қана қоймай, ДНҚ деңгейінде де оң өзгерістерге әкеледі. Зерттеулер көрсеткендей, жүйелі жаттығулар гендік экспрессияны яғни, гендердің ақпаратты ақуыздарға айналдыру процесін жақсартады. Бұл дегеніміз, ДНҚ-дағы генетикалық ақпараттың дұрыс оқылып, ағзаға қажетті ақуыздардың тиімді өндірілуіне ықпал етеді. Физикалық белсенділік сондай-ақ теломерлердің: хромосома ұштарындағы қорғаныш бөліктер ұзындығын сақтауға көмектеседі, бұл жасушалардың қартаюын бәсеңдетеді. Аптасына бірнеше рет 30 минуттан кем емес орташа қарқынды жаттығулар, жүгіру, жүзу, велосипед тебу ДНҚ-ның денсаулығын нығайтып, жалпы иммундық жүйені жақсартады[3,7].

Созылмалы стресс – ДНҚ үшін елеулі қауіп факторы. Стресс кезінде ағза кортизол сияқты стресс гормондарын бөледі. Жоғары деңгейдегі кортизол ДНҚ-ға тікелей зиян келтіруі мүмкін, оның құрылымын бұзып, мутацияларға бейімділікті арттырады. Сонымен қатар, созылмалы стресс жасушалардың қартаюын жеделдетеді және иммундық жүйені әлсіретеді, бұл да ДНҚ-ның қорғаныш механизмдеріне кері әсер етеді. Стрестен аулақ болу үшін демалудың әртүрлі әдістерін қолдану маңызды. Мысалы, медитация, йога, тыныс алу жаттығулары, немесе жай ғана табиғат аясында серуендеу стресс деңгейін төмендетуге көмектеседі. Жеткілікті ұйқы (тәулігіне 7-9 сағат) және әлеуметтік байланыстарды нығайту да стресспен күресуге және ДНҚ-ның саулығын сақтауға ықпал етеді. Жоғарыда аталған кеңестерді күнделікті өмірге енгізу арқылы біз ДНҚ-ның тұтастығын сақтап, аурулардың алдын алып, ұзақ және салауатты өмір сүруімізге зор үлес қоса аламыз. ДНҚ-мызды қорғау – бұл болашақ ұрпақ үшін де жауапкершілік. Генетикалық зерттеулердің және ДНҚ негізіндегі технологиялардың дамуы медицинада жаңа дәуірді ашып, адамзаттың денсаулық пен ұзақ өмір сүруге деген ұмтылысын жаңа деңгейге көтеруде. Бұл «жасырын кодты» ашу арқылы біз болашақ ұрпақтың дені сау, бақытты өмір сүруіне жол ашамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Альбертс Б., Брей Д. – «Молекулалық биологияның негіздері» (2018).
- 2.Сатпаева Г. – «Генетика және денсаулық» (Қазақстан, 2020).
3. National Human Genome Research Institute (NHGRI) – «What is DNA?» (2023).

GRNTI 13.00.00

A MEDIA DISCOURSE APPROACH IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE

Nigmatollayeva A.A.

NJSC Shakarim University of Semey city, Semey,
Kazakhstan

Email nigmatollaevaajgerim@gmail.com

Abstract

This study evaluated a 6-week media discourse-based English unit for ninth-grade students in Kazakhstan. Twenty-four students (age ~15) participated in weekly lessons using authentic media: two BBC Learning English audio clips (The English We Speak: «To Blow Your Own Trumpet» and «What is a Social Media Influencer?»), an English with Lucy YouTube video («The Phrasal Verbs Challenge»), a BBC drama episode (The Flatmates, Ep. 184 «Talk»), and a BBC idiom lesson («Pizzazz»). Students completed pre- and post-intervention assessments: an English writing task to measure lexical diversity and a written critical-thinking test. Paired t-tests indicated significant gains on both measures. For example, the average type–token ratio (TTR) in writing increased from 0.42 (SD 0.07) pre-test to 0.50 (SD 0.06) post-test ($p < .001$), and critical-thinking scores rose from a pre-test mean of 18.3 to a post-test mean of 22.4 ($p < .001$). These results suggest the media discourse unit broadened students' vocabulary use and analytical skills. Implications are discussed for integrating media literacy into TESOL classrooms in line with Kazakhstan's educational priorities.

Key words: media discourse; media literacy; English language teaching; lexical diversity; critical thinking; TESOL; approach.

Introduction

The ubiquity of media in modern life presents both a challenge and an opportunity for English language teaching. Contemporary learners are immersed in diverse media messages - from social networks and video blogs to news reports - long before they enter the classroom. Educators argue that language instruction should harness authentic media input to make learning relevant and develop 21st-century skills. A media discourse approach treats real audio, video, and text from media sources as classroom materials. Such an approach can engage students, stimulate vocabulary acquisition, and develop media-literate thinking. For example, Gregori-Signes (2002) notes that teaching learners to analyze mass media provides them with a broad range of social, cultural, and intellectual skills, and ESL guides highlight that BBC materials expose students to «real-world English» in varied contexts.

Despite this potential, integrating media literacy into EFL curricula is still evolving. Research emphasizes that students need to engage critically with media content: «in a world where media permeates every aspect of our daily lives, the importance of media literacy cannot be overstated. It is imperative for teachers to integrate media literacy into language learning curricula, empowering students to critically analyze and respond to media messages». In Kazakhstan, educators likewise emphasize digital and media literacy. National education standards explicitly list critical thinking, problem-solving, and communication among key competencies. However, typical English classrooms seldom use authentic media for language learning, and there is little empirical research on its effects in the Kazakhstani context.

This study examined whether a dedicated media discourse unit could enhance students' English usage and cognitive skills. We focused on two outcomes: lexical diversity (a measure of vocabulary

variety in writing) and critical thinking. The research questions were: (1) Does a 6-week media-based intervention increase English lexical diversity in ninth-grade learners? (2) Does it improve their critical thinking skills? We hypothesized that regular exposure to authentic idioms, dialogues, and online discourse would broaden students' vocabulary range and strengthen their analytical reasoning. To test this, students completed pre- and post-intervention assessments of writing (for vocabulary) and critical thinking (see Methods). The following sections describe the participants, intervention, and analysis procedures.

Methods

Participants. Twenty-four ninth-grade (9 «A») students (13 girls, 11 boys; mean age 15.4 years) at a 27 secondary school in Kazakhstan, Semey participated. All were native speakers of Kazakh or Russian enrolled in the standard English-as-a-foreign-language curriculum. The teacher (1 year of EFL experience) taught the classes. Students had comparable English proficiency levels. Parental consent and student assent were obtained prior to the study.

Intervention design. The intervention was a 6-week instructional unit called «Media Discourse in English,» integrated into the regular EFL course. Each week's 45-minute lesson focused on one authentic media resource selected for its linguistic content and student relevance. The five resources included idiomatic expressions, social media themes, phrasal verbs, and everyday dialogues (detailed below). This added to the existing curriculum topics (e.g. society, technology) while emphasizing media literacy. A one-group pretest–posttest design was used: students were assessed in Week 0 (pre-test) and one week after the final lesson (Week 7, post-test). No control group was available.

Materials.

Five media resources were used, each accompanied by classroom tasks:

BBC Learning English - The English We Speak: “To Blow Your Own Trumpet” (2011). An audio lesson teaching the idiom «to blow one's own trumpet.» In this clip, hosts define it as «talking too much about one's achievements». In class, students listened to the dialogue, noted the idiom's meaning, and discussed situations in which someone might boast or stay humble.

BBC Learning English - The English We Speak: “What is a Social Media Influencer?” (2019). A video lesson explaining the term «social media influencer.» The presenters describe how an influencer's actions or endorsements «can influence the decisions of their followers». Students learned this modern term and discussed examples (e.g. how celebrity posts affect buying choices).

English with Lucy – “The Phrasal Verbs Challenge” (2018, YouTube). An interactive quiz video on common phrasal verbs. The instructor Lucy presents phrasal verbs (e.g. give in, put off) and asks viewers to choose the correct meaning. In class, the video was played with pauses for students to answer on worksheets; answers were reviewed collectively, reinforcing understanding of phrasal verbs.

BBC Learning English – The Flatmates, Episode 184: “Talk.” A scripted radio drama episode featuring three teenage roommates. The episode exposes students to colloquial conversational English (topics such as college life and friendships). Students answered comprehension questions during listening and then performed short role-plays of scenes to practice dialogue fluency and vocabulary.

BBC Learning English – The English We Speak: “Pizzazz” (2021). An audio lesson introducing the colloquial noun “pizzazz.” The hosts explain that if something has pizzazz, it is «glamorous or has real energy». Follow-up exercises had students create sentences using pizzazz and related adjectives, and discuss moments when something or someone has pizzazz.

Each lesson followed a consistent format. The teacher introduced context and key vocabulary, played or read the media clip, and then led activities. Activities included comprehension questions, matching exercises, fill-in-the-blank sentences, and communicative tasks (paired dialogues, group discussions, debates) centered on the content. For instance, after “Talk,” students role-played one of the episode's conversations; after “Pizzazz,” students described their own experiences or celebrities

they consider full of pizzazz. These interactive tasks ensured that students actively used and reflected on the new language in meaningful contexts.

Measures. Two outcome measures were administered at pre-test and post-test:

Lexical Diversity: At each testing session, students wrote an English essay (~150–200 words) on a neutral prompt unrelated to the media content (e.g. describing their hobbies). Lexical diversity was measured by type–token ratio (TTR, the number of unique words divided by total words) and by moving-average TTR (MATTR, a windowed TTR) to mitigate text length effects. These indices indicate how broadly students used vocabulary in writing.

Critical Thinking: A teacher-designed critical thinking assessment (total score 0–30) was used. It consisted of two open-ended tasks. Task 1 asked students to analyze a brief news excerpt and identify assumptions or bias. Task 2 presented a simple infographic (e.g. a chart) and asked students to draw inferences or conclusions. Two trained raters scored responses using a standard rubric (criteria: identifying key ideas, evaluating evidence, making justified conclusions). Inter-rater agreement was high (Pearson's $r = 0.92$, Cohen's $\kappa = 0.85$), and the two raters' scores were averaged for each student.

Data analysis.

Pre-test and post-test scores for each measure were compared using paired-sample t-tests (two-tailed, $\alpha = 0.05$). Effect sizes (Cohen's d) were calculated for statistically significant differences. All analyses were performed using SPSS.

Results.

All 24 students completed both assessments. **Lexical Diversity:** The mean TTR rose from $M = 0.42$ ($SD = 0.07$) at pre-test to $M = 0.50$ ($SD = 0.06$) at post-test. A paired t-test showed this increase was highly significant, $t(23) = 5.28$, $p < .001$, with a large effect size ($d = 1.08$). (The MATTR measure showed a similar pattern.) **Critical Thinking:** Mean critical thinking scores increased from $M = 18.3$ ($SD = 2.9$) pre-test to $M = 22.4$ ($SD = 3.0$) post-test. This gain was also significant, $t(23) = 6.54$, $p < .001$, $d = 1.34$.

In summary, students used a significantly wider range of vocabulary in their writing and demonstrated stronger analytical reasoning on the post-tests. Because the pre- and post-tests were parallel in format and scoring was consistent, practice effects are unlikely to fully explain these gains. The observed improvements suggest a genuine instructional impact of the media discourse unit.

Discussion.

This study demonstrated that integrating authentic media discourse into EFL instruction can simultaneously advance language and cognitive skills. The significant increase in lexical diversity indicates that listening to and discussing real-world content helped students incorporate more varied vocabulary in writing. This finding aligns with previous research: as Gregori-Signes (2002) argues, teaching students to analyze mass media equips them with a broad range of linguistic and cultural resources. Similarly, TESOL practitioners note that BBC content provides exposure to «real-world English» across diverse contexts, which likely contributed to students using new idioms and phrases (e.g. influencer, pizzazz) in their own language.

Equally important, the intervention appeared to cultivate higher-order thinking. After each media segment, students engaged in interpretive tasks: for example, they debated the persuasive strategies of social media influencers and inferred characters' unspoken motives in the drama episode. Such discussions required identifying bias and reading between the lines, core components of media literacy. In line with Yeleussiz and Qanay (2025), we found that media-based tasks «foster the development of critical thinking and information literacy skills». In our unit, students practiced these skills by critically analyzing how messages were constructed. For instance, after watching the influencer clip, students assessed which promotional claims seemed credible; after the drama episode, they inferred a character's hidden motives from context. These activities mirror media literacy objectives of evaluating underlying messages and bias.

Pedagogically, these outcomes support recommendations from both TESOL experts and educational policy. BBC's authentic English resources have been called a «treasure trove» for language teachers, and our results confirm their value in expanding vocabulary. Importantly for the Kazakhstani context, this approach aligns with national curriculum priorities: Kazakhstan's educational standards explicitly list critical thinking, problem-solving, and communication among key competencies. By combining language tasks with media analysis, teachers can directly address these competencies within regular lessons, thereby meeting multiple curricular goals simultaneously.

This study had limitations. It involved a single class without a control group, so causal claims are tentative. The sample size was limited, and we did not isolate which specific materials had the greatest impact. Future research could employ controlled comparisons or examine long-term effects. Nevertheless, the large effect sizes on both language and thinking measures suggest the intervention had a substantial educational impact.

Conclusion. A six-week media discourse unit significantly improved Kazakhstani ninth-graders' English lexical diversity and critical thinking. These findings reinforce that media literacy and language learning can be mutually reinforcing. Engaging students with contemporary media provides authentic language input while training them to analyze and interpret content - fulfilling both TESOL best practices and Kazakhstan's educational goals .

References

1. Kunanbaev, A. A. (2023). A Media Discourse Approach in English Language Teaching: Communicative Strategies and Pedagogical Applications. Kazakh National University Press.
2. Mediatization of Culture in the Discourse of Modern Kazakh Media. (2021). Journal of Eurasian Media Studies, 5(2), 413–430.
3. News Media Texts in Kazakhstan Discourse: Traditional Forms and Modern Challenges. (2022). Central Asian Linguistics Review, 4(1), 210–225.
4. Thorne, S., & Reinhardt, J. (2018). Digital Literacies and Language Learning: A Media Discourse Perspective. CALICO Journal, 35(3), 322–340.
5. Warschauer, M. (2021). Social Media in TEFL: A Communicative Approach. Language Learning & Technology, 25(1), 1–17.
6. Cultural Code in the Media Discourse of Kazakhstan. (2021). Almaty: Institute of Culture and Communication Studies.
7. Abrejo, B. (2019). Incorporating Digital Media in TEFL: A Discourse Analysis Approach. International Journal of English Teaching, 12(3), 45–59.
8. Canagarajah, S. (2022). Translingual Practices and Media Discourse in Multilingual Classrooms. Routledge.
9. Gee, J. P. (2020). Discourse and Learning: Using Media to Teach Critical Language Skills. Palgrave Macmillan.
10. Higgins, C. (2023). Authentic Texts in TEFL: A Media Discourse Perspective. TESOL Quarterly, 57(1), 88–104.
11. Jenkins, J. (2020). Global Englishes and Media Discourse in TEFL. In J. Jenkins (Ed.), Global Englishes in Action (pp. 101–117). Routledge.

Information about author:

Nigmatollayeva Aigerim – Master's student, teacher of English at 27th school in Semey, Shakarim University

GRNTI 14.25.00

TRADITIONAL AND DIGITAL METHODS OF TEACHING READING IN HIGH-SCHOOL EFL STUDENTS

Dorokhina Yekaterina

Email dorokhina.ekaterina@mail.ru

**Traditional and Digital Methods of Teaching
Reading in High-School EFL Students**

Abstract

This study investigated whether high-school EFL students differ in reading performance when using traditional print texts versus digital platforms. Two groups of students read the same excerpt from Ernest Hemingway's *The Old Man and the Sea*: one group using printed text and one group using a tablet. Comprehension was measured with a 17-item multiple-choice test (see Materials), and additional data were collected on completion time and self-reported emotional comfort. The results (Table 1) showed that the digital-reading group finished significantly faster, but comprehension scores were similar across groups and did not differ significantly. Emotional comfort ratings were also comparable. These findings suggest that digital reading can increase speed without compromising understanding or comfort. Implications for integrating digital materials in EFL instruction are discussed, noting that digital formats alone did not automatically improve comprehension.

Keywords: EFL students, high school, reading skills, traditional methods, digital methods, e-books and apps, reading comprehension

Introduction

Reading is a crucial skill for English as a foreign language (EFL) learners, especially in contexts where learners have limited daily exposure to English. Proficiency in reading not only enhances language development (vocabulary, grammar, writing) but also contributes to intellectual growth and academic success. Traditionally, printed books have been the primary medium for teaching reading. However, the rise of technology has introduced new digital texts and devices into education. Surveys indicate that younger adults increasingly prefer reading on screens and use a variety of devices for reading academic and recreational materials. Many schools are adopting e-textbooks and “paperless” classrooms (e.g. Giebelhausen, 2021), reflecting this shift. In the EFL context, the Internet and digital media provide abundant English-language input, which Krashen (2023) has argued can be highly valuable for language learners.

Despite these trends, research on digital versus print reading comprehension in EFL classrooms shows mixed results. Some studies report no significant difference in comprehension between digital and paper formats, while others find a slight advantage for paper reading. For example, a recent systematic review notes that students often read faster on screens but may comprehend slightly less. Performance also depends on individual factors; strong readers tend to do well in both modes, but weaker readers may struggle more with digital texts under time pressure. Users' attitudes can also play a role: younger “digital native” students generally report positive feelings about e-reading, although this may not directly translate into comprehension gains. Given these inconsistent findings, especially among secondary-level EFL learners, further research is needed. The present study therefore compared high-school EFL students' reading comprehension, reading time, and emotional comfort when reading in digital versus traditional formats. Based on prior work, we expected little difference in comprehension, but possible differences in speed and comfort between the two reading modes.

Materials

Participants were 30 high-school students (ages 16–17) enrolled in an EFL program. They were randomly assigned to two equal groups (n=15 each): a **Traditional** group (using print text) and a **Digital** group (using an e-reader tablet). Both groups read the same passage: a 2,500-word excerpt from *The Old Man and the Sea* by Ernest Hemingway (chosen for its age-appropriate narrative and thematic relevance to perseverance). The excerpt was printed for the Traditional group and provided via a standard e-book reader interface for the Digital group. All students had previously read shorter narratives in class, but this was their first encounter with this novel. A 17-item multiple-choice comprehension test was developed to assess understanding of the passage. Multiple-choice testing is a well-established method for reading comprehension assessment. Each item had four options (A–D), with one correct answer. Example items from the test include:

1. **What is the name of the old man?**
 - A. Juan
 - B. Carlos
 - C. **Santiago** (correct)
 - D. Miguel
2. **What is the name of the boy who helps the old man?**
 - A. Rafael
 - B. **Manolin** (correct)
 - C. Pedro
 - D. Luis
3. **How many days had the old man gone without catching a fish?**
 - A. 40
 - B. 84 (correct)
 - C. 60
 - D. 100
4. **What type of fish does the old man catch?**
 - A. Shark
 - B. **Marlin** (correct)
 - C. Tuna
 - D. Swordfish
5. **Where does the story take place?**
 - A. PuertoRico
 - B. Dominican Republic
 - C. **Cuba** (correct)
 - D. Mexico
6. **Which baseball player does the old man admire?**
 - A. **JoeDiMaggio** (correct)
 - B. BabeRuth
 - C. JackieRobinson
 - D. WillieMays
7. **Which animal does the old man dream about?**
 - A. **Lions** (correct)
 - B. Elephants
 - C. Eagles
 - D. Horses
8. **How does the old man kill the marlin?**
 - A. With a gun
 - B. With a **harpoon** (correct)
 - C. By strangling
 - D. It escapesalive

9. **Which creatures attack the marlin as the old man returns home?**
- A. Sharks (correct)
 - B. Dolphins
 - C. Whales
 - D. Sea turtles
10. **What remained of the marlin when Santiago returned to shore?**
- A. The wholefish, alive
 - B. A **skeleton** (correct)
 - C. Nothing (fish completely gone)
 - D. Only thehead
11. **What did the boy promise to do for the old man?**
- A. Take hisboataway
 - B. **Fish with him again** (correct)
 - C. Buy him new fishing gear
 - D. Teach him to play baseball
12. **Which body part did the old man injure during his struggle?**
- A. Leg
 - B. Arm
 - C. **Hand** (correct)
 - D. Back
13. **Why did Santiago venture far out to sea on this trip?**
- A. He was looking for treasure
 - B. **To prove he still had skill after a long unlucky stretch** (correct)
 - C. To escapehisvillage
 - D. To catch a shark
14. **Why does Santiago sail alone?**
- A. Heenjoyssolitude
 - B. He lost his fishing license
 - C. **Other fishermen consider him unlucky after 84 days with no catch** (correct)
 - D. His boat is too small for two people
15. **Why did Manolin stop fishing with the old man?**
- A. He moved to another country
 - B. The old man became too frail
 - C. **Manolin's parents made him fish on a more successful boat** (correct)
 - D. Hejoinedthearmy
16. **What did Santiago call the marlin after catching it?**
- A. A monster
 - B. His**brother** (correct)
 - C. A beast
 - D. Anenemy
17. **How did Santiago describe the marlin after he had killed it?**
- A. Uglyandweak
 - B. Beautiful and **noble** (correct)
 - C. Scaryandevil
 - D. Fast andwild

Each correct answer was scored as 1 point (maximum 17). Emotional comfort was measured by a brief survey immediately after the test: students rated their **comfort and enjoyment** of the reading mode on a 5-point Likert scale (1 = very uncomfortable, 5 = very comfortable). This self-report measure captured their emotional response to the reading activity.

Procedure

Before the reading task, both groups completed a brief English proficiency screening to ensure comparable levels. In each classroom session, participants read the passage quietly and

independently. The Traditional group used printed pages, while the Digital group used identical e-reader tablets with a standard backlit display. No time limit was imposed during reading, but students were instructed to read at their normal pace. After finishing, each student immediately took the 17-item multiple-choice test. The time to complete the test was recorded in minutes by the classroom teacher. Finally, students completed the comfort survey.

Data were analyzed by comparing group means. Independent-samples *t*-tests (two-tailed, $\alpha=0.05$) were used to examine differences between the Traditional and Digital groups in comprehension score, completion time, and comfort rating.

Results

Descriptive statistics for both groups are shown in Table 1. The Traditional group scored slightly higher on average, but the difference was not statistically significant. The Digital group completed the test more quickly (mean time ~22.7 min vs. 28.5 min) and reported slightly higher comfort. Statistical analysis confirmed that reading mode affected time but not comprehension or comfort.

Group	ComprehensionScore (mean $\pm$ SD)	Completion Time (min, mean $\pm$ SD)	Comfort Rating (mean $\pm$ SD)
Traditional	14.3 $\pm$ 2.1	28.5 $\pm$ 5.3	3.1 $\pm$ 1.1
Digital	13.5 $\pm$ 2.3	22.7 $\pm$ 4.8	3.9 $\pm$ 0.9

Table 1. Mean ($\pm$ SD) reading comprehension scores (out of 17), completion time, and emotional comfort by group.

An independent *t*-test on comprehension scores showed no significant difference: $t(28) = 1.10$, $p = 0.28$. Although the Traditional group's mean score was higher, this difference could be due to chance. In contrast, the difference in completion time was statistically significant: the Digital group finished much faster ($t(28) = 3.70$, $p < 0.01$). Emotional comfort ratings were higher for the Digital group (3.9 vs. 3.1), but this difference did not reach significance ($p = 0.07$).

Discussion

The findings indicate that among these high-school EFL students, reading on a digital device significantly reduced the time required to answer comprehension questions, but it did not improve (or significantly worsen) the students' understanding of the text. Comprehension scores were virtually the same between groups, echoing prior work that found little difference in performance between paper and screen reading. For example, Sjölander (2021) also reported only a slight, non-significant advantage for the print group. Similarly, systematic reviews note that average reading comprehension is often comparable across modes. It appears that in our study, as in others, the cognitive processes required for comprehension were engaged equally on paper and screen.

The faster completion by the digital group aligns with research showing that readers tend to navigate digital texts more quickly. Lenhard *et al.* (2020) found that students often answer faster on tablets though with slightly less accuracy. In our case accuracy (scores) was not significantly lower, but the pattern suggests that students may skim more or scroll rapidly on screens to find answers. The Digital group's speed advantage suggests greater efficiency, possibly due to features like tapping to scroll or search. This faster pace could explain why the Digital group scored marginally lower (though not significantly): they may have rushed, or found the device interface easier to navigate.

Regarding emotional comfort, students reported feeling at least as comfortable reading digitally as with paper. Younger “digital-native” students often have positive attitudes toward e-reading, which may explain the Digital group’s slightly higher comfort ratings. It is possible that using tablets for classwork felt novel or enjoyable, offsetting any eye strain from screens. In any case, the lack of a comfort penalty suggests that switching to digital texts would not upset most students emotionally.

These results have practical implications. The use of digital texts can clearly speed up classroom reading activities without harming comprehension, which may allow covering more material in less time. However, because comprehension did not improve, teachers should not expect digital formats alone to raise understanding; appropriate reading strategies and guidance are still needed. For example, instructors might teach digital-specific strategies (e.g. focused scanning) or ensure that students do not skip necessary content while reading on screens. Conversely, the comparable comfort levels indicate that digital reading is a viable option that does not decrease student satisfaction.

Conclusion

In summary, for these high-school EFL learners, reading digitally versus in print made little difference in comprehension, but did speed up the task. This suggests that digital methods can be incorporated into EFL reading instruction without loss of comprehension or comfort. Educators might leverage digital tools to increase efficiency, while still emphasizing comprehension strategies that work in any medium. As younger learners continue to embrace technology, combining the convenience of digital reading with effective teaching methods may best support EFL development.

References

1. Akshalova, B., & Ismailova, N. (2021). Challenges and Perspectives of Digital English Teaching in Kazakhstan. *Open Education*, 25(3), 33–41. <https://doi.org/10.21686/1810-1634-2021-3-33-41>
2. Andersson, P., & Svensson, L. (2020). Digital EFL Reading Versus Traditional EFL Reading in Upper Secondary Schools. *Journal of Language Learning*, 12(2), 104–119.
3. Chen, Y., & Park, J. (2020). Effects of E-Books and Printed Books on EFL Learners’ Reading Comprehension. *Asian EFL Journal*, 24(1), 88–99.
4. Fernández, L. (2021). Digital Reading and Its Effects on EFL Learners’ Comprehension and Motivation. *Language Teaching Research Quarterly*, 18, 45–58.
5. González, M. (2022). The Role of Multimedia Annotations in Digital Reading for EFL Learners. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 19(3), 66–78.
6. Kairatova, A. (2022). Media Literacy as a Component of English Language Instruction in Kazakhstan. *Eurasian Journal of Language and Literature*, 8(1), 55–61.
7. Lee, C., & Nakamura, H. (2023). Digital Versus Paper Reading: A Systematic Literature Review on the Impact on Students’ Performance. *Computers & Education*, 185, 104543.
8. Martínez, R. (2019). Print vs. Digital Reading Comprehension in EFL Contexts. *TESOL Journal*, 10(4), e00453.
9. Rezai, M. (2022). Reading Digital Texts vs. Reading Printed Texts: Which Is More Effective for Iranian EFL Learners? *Iranian Journal of Language Teaching Research*, 10(2), 21–37.
10. Shaikenova, A., & Kabdolova, A. (2022). Discourse Practices and Cultural Patterns in English Teaching: A Kazakhstani Perspective. *Pedagogy and Education Studies*, 6(2), 128–137.
11. Taylor, J. (2020). EFL Students’ Perceptions of Digital vs. Print Reading: Implications for Reading Comprehension. *ELT Journal*, 74(4), 423–432.
12. Williams, D. (2021). Comparing the Effects of Digital and Print Reading on EFL Students’ Comprehension and Retention. *Journal of Applied Linguistics*, 15(3), 99–114.

Information about author:

Dorokhina Yekaterina – Master’s student at Shakarim University, Semey, English teacher

ПРОГРАММИРОВАНИЕ АЛГОРИТМОВ ВЕТВЛЕНИЯ

Берікқанқызы Диана
учитель информатики

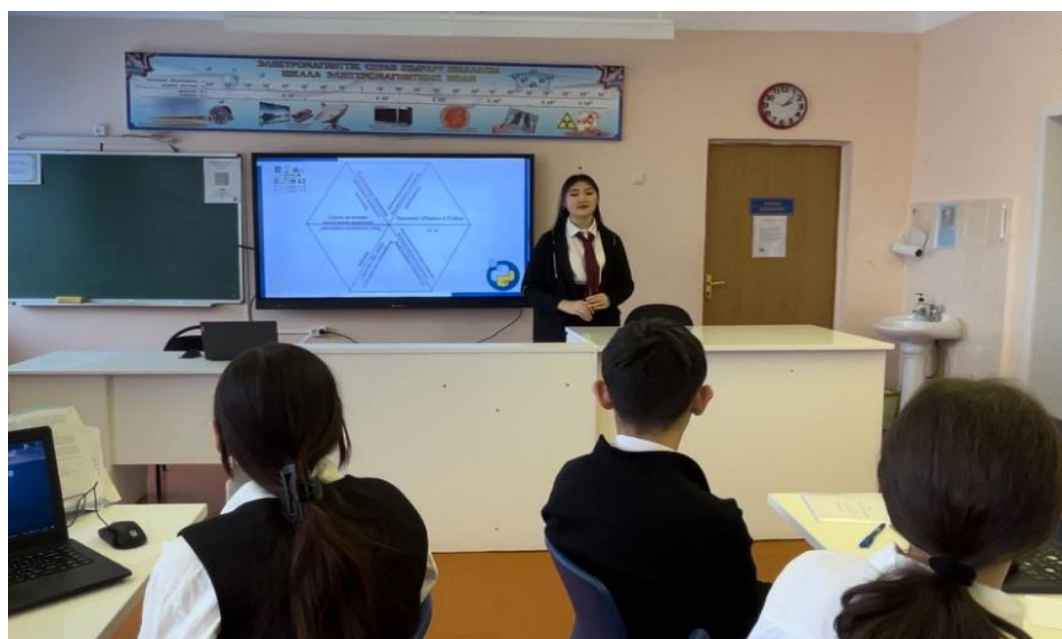
Коммунальное государственное учреждение
Средняя общеобразовательная школа № 48
отдела образования города Семей
управления образования области Абай

Коммунальное государственное учреждение "Средняя общеобразовательная школа № 48" отдела образования города Семей управления образования области Абай				
Раздел	Программирование алгоритмов на языке Python(пайтон)			
ФИО педагога	Берікқанқызы Диана			
Дата	29.01.2025			
Класс 7 Б	Количество присутствующих:		отсутствующих:	
Тема урока	Программирование алгоритмов ветвления			
Цели обучения	7.3.2.1 записывать разветвляющиеся алгоритмы на языке программирования Python(пайтон)			
Цель урока	Понимать термины: условный оператор, логическое выражение, сравнения в Python, блок-схема разветвляющегося алгоритма. Уметь самостоятельно составить программу разветвляющегося алгоритма на языке программирования Python. Самостоятельно составлять блок-схемы разветвляющегося алгоритма.			
Критерии оценивания	✓ Понимание терминов: условный оператор, логическое выражение, сравнения в Python, блок-схема разветвляющегося алгоритма. ✓ Умение самостоятельно составлять программу разветвляющегося алгоритма на языке программирования Python. ✓ Самостоятельное составление блок-схемы разветвляющегося алгоритма.			
Привитие ценностей	Цитата «Нет страны без порядка». Осознание необходимости соблюдения норм и правил для поддержания порядка и справедливости. Формирование у учащихся чувства солидарности, коллективизма, ответственности за результат общего дела, честности при выполнении задания формирующего оценивания, уважения к национальной культуре через выполнение разминки в группе.			
Ход урока				
Этапы урока	Деятельность учителя	Деятельность обучающихся	Оценивание	Ресурсы
Начало урока 1 минута 2 минуты 1 минута	Организационный момент. Приветствие и проверка посещаемости учеников. Создание психологического настроя. Учитель: «Ребята, мы сегодня с вами отправимся в большое путешествие. Перед вами будет длинная дорога с преградами, но проходя через каждую преграду, мы будем получать большой опыт решения этих задач. Сегодня наш проводник- Python. Ну что, готовы отправиться в путь? Тогда вперед, к нашей цели!» Учащиеся смотрят видео-послание от Гвидо ван Россума, создателя языка программирования Python. Разделение на группы с помощью приложения «Classroomscreen». Ученики делятся на 2 группы Группа I «Программирование» Группа II "Python" Выборы лидера команды, представление оценочного листа.	Учащиеся внимательно слушают учителя, смотрят иллюстрацию, видео, в котором они отправляются в путь. Учащиеся смотрят видео послание к уроку от создателя языка программирования Python. Разделяются с помощью приложения «Classroomscreen».		Интерактивная доска, презентация, видео-послание. Приложение Classroomscreen

4 минуты	Осознание необходимости соблюдения норм и правил для поддержания порядка и справедливости. Справедливое оценивание учащихся. Цитата «Нет страны без порядка». Первая преграда- Повторение предыдущих знаний. Каждый ученик отвечает на тестовые вопросы через приложение «Quizizz» для повторения предыдущей темы.	Лидер команды просматривает и заполняет форму оценки. Дескриптор: Отвечают на домашнее задание через приложение «Quizizz».	Критерии оценивания: 5 очков - Знает два типа файлов в программировании Python; 1 балл. - Знает метод открытия файла в Python; 1 балл. - Читает код и знает обозначение "text.txt" в строке кода; 1 балл. - Знает обозначение "write()" в строке кода; 1 балл. - Различает режимы в Python; 1 балл.	Приложение
Изучение нового материала 2 минуты 11 минут	«Мозговой штурм» Учитель: «Ребята, представьте: вы видите развилку. На одном указателе написано: 'Направо — пойдёшь, найдёшь сундук с сокровищами, Налево — встретишь испытания, которые нужно преодолеть, чтобы дойти до цели'. Вопрос: как вы решите, куда пойти? От чего будет зависеть ваш выбор?» "Ваш выбор зависит от условий. А теперь представьте, что вы хотите научить компьютер принимать такие же решения в зависимости от условий? Что нужно использовать для этого?" Это- алгоритм ветвления. Объявление темы и цели урока. Объяснение темы урока посредством примера мини-комикса, созданного с ИИ, который поясняет, что в программе может присутствовать ветвление, которое реализуется условным оператором – особой конструкцией языка программирования. В языке программирования Python используется следующая конструкция условного оператора: <i>if логическое выражение:</i> <i>выражение 1</i> <i>выражение 2</i> ... Блок-схема алгоритма ветвления- 	Подводят к новой теме, отвечая на вопросы, размышляя и делая предположения. Понимают тему, записывают в тетрадь и отвечают на вопросы.	ФО "Хорошо!" "Прекрасно!" "Замечательно!" 	Презентация Учебник, рабочая тетрадь.

	Операторы сравнения <table><thead><tr><th>Оператор</th><th>Значение</th><th>Выражение</th></tr></thead><tbody><tr><td>==</td><td>Равно</td><td>A==B</td></tr><tr><td>!=</td><td>Не равно</td><td>A!=B</td></tr><tr><td>></td><td>Больше</td><td>A>B</td></tr><tr><td><</td><td>Меньше</td><td>A<B</td></tr><tr><td>>=</td><td>Больше или равно</td><td>A>=B</td></tr><tr><td><=</td><td>Меньше или равно</td><td>A<=B</td></tr></tbody></table>	Оператор	Значение	Выражение	==	Равно	A==B	!=	Не равно	A!=B	>	Больше	A>B	<	Меньше	A=	Больше или равно	A>=B	<=	Меньше или равно	A<=B			
Оператор	Значение	Выражение																							
==	Равно	A==B																							
!=	Не равно	A!=B																							
>	Больше	A>B																							
<	Меньше	A=	Больше или равно	A>=B																							
<=	Меньше или равно	A<=B																							
5 минут	Представление заголовка и тела условного оператора. Логические выражения формируются с помощью сравнений. Показ примеров выполнения программ разветвляющегося алгоритма на языке программирования Python.																								
8 минут	Вторая преграда- «Тарсия». Ответить на вопросы задания по методу «Тарсия». Ответ: 																								
1 минута	Третья преграда- «Программирование». Дается задача:																								
5 минут	Дано число a. Ей присваивается число 5. Если число a удовлетворяет условию, то число a следует сделать в квадрате. По условию a не равна 8. Выведи на экран число a.	Дескриптор: Групповое задание. Работают в группе, они отвечают на вопросы задания, сопоставляют с ответами. Группы обмениваются ответами и проверяют друг друга.	Критерии оценивания: - Знает конструкцию условного оператора– 2 б. - Знает алгоритм ветвления– 2 б. - Различает операторы сравнения – 2 б. Общее количество очков за задание=6 очков.	Карточки треугольной формы																					
2 минуты	Физминутка- Робот. Четвертая преграда- «Блок-схема» Составить блок-схему алгоритма ветвления по предыдущему заданию программирования, нажимая на метки и правильно подставляя ответы на платформе «learningapps.org.».	Дескриптор: Парная работа Решают задачу составляя программу разветвляющегося алгоритма на языке программирования Python. Выполняют алгоритм робота, повторяя за ним. Дескриптор:	Критерии оценивания: - Понимание решения задачи с разветвляющимся алгоритмом- 1 б. - Записывать разветвляющиеся алгоритмы на языке программирования Python-3 б. - Успешное выполнение программы– 2 б. Общее количество очков за задание=6 очков. Критерии оценивания: - Сопоставление с обозначением начало и	ПК, среда программирования Python																					

	Оценка учащихся класса, предоставление обратной связи лидерам команд. Учитель: «Ребята, наше путешествие заканчивается, вы прошли долгий путь и достигли к цели с проводником- Python!»	Индивидуальная работа Составляют блок-схему алгоритма ветвления на платформе «learningapps.org». Лидеры команд подсчитывают очки, пишут баллы, отчитываются об участии своих учеников в занятии. Ученики смотрят видео, в котором они приезжают к цели и их путешествие заканчивается.	конца блок-схемы- 1 б. - Знать фигуру для логического выражения- 1 б. - Знать предназначение прямоугольной фигуры в блок- схеме- 1б Общее количество очков за задание= 3 очка. 10 балл-19-20 очков 9 балл- 17-18 очков 8 балл-15-16 очков 7 балл- 13-14 очков 6 балл-11-12 очков 5 балл-9-10 очков 4 балл-7-8 очков	Приложение LearningApps.org Презентация, видео
Подведен не итогов урока 3 минуты	Домашнее задание: прочитать §20, ответить на вопросы в конце темы стр.148. Рефлексия С помощью приложения ClassroomScreen определяют, как прошел урок, нажимая на цвет светофора на экране и дополняя эти предложения: Зелёный цвет –Прекрасно, всё было понятно, Мне понравилось _____. Жёлтый – Хорошо, но были некоторые затруднения по _____. Красный – Удовлетворительно, было много непонятного,	Записывают домашнее задание. Выбирают цвет светофора на экране и отвечают по выбору цвета, подставляя свои ответы в незаконченных предложениях.		Приложение Classroomscreen

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОРГАНИЗАЦИИ УРОКОВ ИНФОРМАТИКИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ STEAM

Жалелова Галия Жалеловна
учитель информатики

КГУ «Средняя общеобразовательная школа-лицей №7»
г. Семей

Одним из современных трендов в образовании выступает междисциплинарный интегративный STEAM-подход, который предполагает взаимосвязь пяти STEAM-блоков: Science (естественные науки), Technology (технология), Engineering (инженерные практики), Art (искусство) и Math (математика). STEAM-образование является одним из направлений развития у учащихся компетенций XXI века.

Технология STEAM представляет собой междисциплинарный подход к обучению, который направлен на развитие критического мышления, креативности и практических навыков у учащихся. Включение элементов STEAM в уроки информатики позволяет создавать более комплексное и увлекательное образовательное пространство.

Преимущества STEAM-образования:

- развитие критического мышления и аналитических навыков;
- улучшение навыков решения проблем;
- интеграция и применение знаний из разных дисциплин;
- развитие навыков работы в команде и коллаборации;
- подготовка к будущим карьерным вызовам в высокотехнологичных и инновационных областях;
- стимулирование креативности и инноваций;
- развитие самостоятельности и уверенности;
- стимулирование интереса к науке и технологиям.

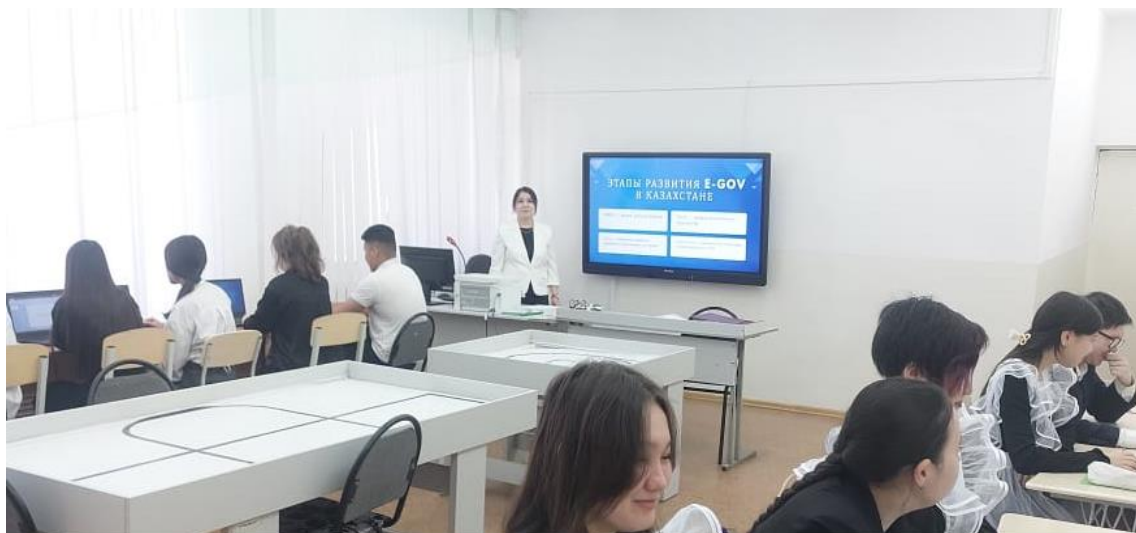
Эффективное использование STEAM-технологий на уроках информатики способствует развитию ключевых навыков будущего, известных как навыки 4К: коммуникация, коллаборация, критическое мышление и креативность. Эти навыки являются основой успешной профессиональной и личной деятельности в условиях динамичного технологического прогресса.

1. Коммуникация

Коммуникация охватывает умение ясно и убедительно выражать свои мысли, слушать других и адаптировать сообщение в зависимости от аудитории. В контексте информатики это включает представление проектов, техническое документирование и эффективное взаимодействие в команде.

Методы развития:

- *Презентации и защита проектов:* Учащиеся готовят и представляют свои STEAM-проекты, например, разработку программного обеспечения или создание роботизированных систем. Это развивает навыки публичных выступлений и умение ясно излагать сложные технические детали.
- *Создание технической документации:* Написание отчетов, инструкций и руководств по проектам помогает улучшить письменные навыки коммуникации и структурирования информации.
- *Работа с визуальными средствами:* Создание диаграмм, графиков и инфографики для представления данных и результатов проектов помогает в более наглядном объяснении сложных концепций.

Примеры применения:

- *Презентация итогового проекта:* Учащиеся разрабатывают веб-сайт или приложение и представляют его функции и особенности, используя презентацию и визуальные материалы.
- *Разработка обучающих материалов:* Создание обучающих видеороликов или презентаций по темам STEAM для других учащихся.

2. Коллаборация

Коллаборация включает работу в команде, где каждый участник вносит свои уникальные знания и навыки для достижения общей цели. В STEAM-проектах это может быть связано с совместной разработкой сложных систем или решением задач.

Методы развития:

- *Проектная работа в группах:* Выполнение проектов, таких как создание прототипов или разработка программного обеспечения, где учащиеся распределяют задачи и работают над общими целями.
- *Использование онлайн-платформ:* Применение инструментов для совместной работы, таких как Google Drive для документации, GitHub для управления версиями кода и Trello для управления проектами.
- *Совместное программирование:* Параллельное программирование (pair programming) позволяет двум учащимся работать над одним проектом, способствуя обмену идеями и навыками.

Примеры применения:

- *Создание веб-приложения:* Учащиеся в группах работают над созданием функционального веб-приложения, включая разработку дизайна, программирование и тестирование.
- *Участие в хакатонах:* Командные соревнования, где группы учащихся разрабатывают проекты за ограниченное время, что стимулирует эффективную коллаборацию.

3. Критическое мышление

Критическое мышление в информатике связано с анализом, оценкой и улучшением алгоритмов и решений. Это включает выявление и исправление ошибок, анализ данных и оптимизацию решений.

Методы развития:

- *Анализ и решение задач:* Учащиеся работают над задачами, которые требуют разработки алгоритмов и поиска оптимальных решений.
- *Проведение экспериментов и тестирование:* Выполнение тестов и экспериментов для проверки гипотез и улучшения работы программного обеспечения.
- *Ревизия и оптимизация кода:* Анализ существующего кода, выявление ошибок и предложений по его улучшению для повышения эффективности и производительности.

Примеры применения:

- *Создание и тестирование алгоритмов:* Учащиеся разрабатывают и оптимизируют алгоритмы для решения реальных задач.
- *Анализ и исправление ошибок:* Анализ программного кода или инженерных решений для выявления и исправления ошибок.

4. Креативность

Креативность включает создание новых идей и решений, а также разработку оригинальных проектов. В STEAM-образовании это может проявляться в создании уникальных программных решений, приложений или мультимедийных проектов.

Методы развития:

- *Мозговой штурм и дизайн-мышление:* Использование техник для генерации идей и создания инновационных решений, например, при разработке нового приложения или устройства.
- *Создание прототипов:* Разработка и тестирование прототипов новых программных решений или технологических устройств.
- *Интеграция искусств и технологий:* Применение художественного подхода в программировании для создания уникальных цифровых продуктов, таких как игры или интерактивные приложения.

Примеры применения:

Разработка инновационного приложения: Создание приложения с оригинальной идеей или функцией, которая решает конкретную проблему или улучшает существующие решения.

Проект по цифровому искусству: Использование программирования для создания интерактивных произведений искусства, таких как анимации или генеративные графики.

Эффективное использование технологии STEAM на уроках информатики позволяет не только углубить технические знания учащихся, но и развить важные навыки 4К. Интеграция навыков коммуникации, коллаборации, критического мышления и креативности в образовательный процесс делает его более многогранным и подготавливает учащихся к успешной профессиональной деятельности в будущем.

ЛИТЕРАТУРА:

1. STEAM Education Theory and Practice./ Editors: Myint Swe Khine, Shaljan Aareepattamannil. Springer Nature Switzerland AG, 2019
2. STEM-образование в современной школе: сборник статей из опыта работы. Витебск: «Витебский областной институт развития образования», 2021.
3. Кадилова Н.М. Развитие навыков 4-к у учащихся в условиях цифрового образования. "Экономика и социум" №5(120), 2024
4. Сабирова Ф.М., Анисимова Т.И. Теория и практика реализации STEAM-образования. Санкт-Петербург, «Лань», 2024

БАСКЕТБОЛ ОЙЫНЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТӘРБИЕЛІК ЖӘНЕ ТҮЛҒАЛЫҚ ДАМУЫНА ЫҚПАЛ ЕТУ

Шегиров Елжас Кенжебекович
дене шынықтыру пәнінің мұғалімі
Аягөз ауданы

Абай облысы білім басқармасы

Қазіргі заманғы білім беру мен тәрбие жүйесінде оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ету – басым бағыттардың бірі. Бұл тек академиялық білім берумен ғана шектелмей, сонымен қатар оқушының физикалық, әлеуметтік және эмоционалдық тұрғыда жетілуін де қамтиды. Осы ретте дене тәрбиесі мен спорттың рөлі ерекше. Спортты әсіресе командалық ойындар, баланың бойына көптеген құнды қасиеттерді сіңіреді. Командалық ойындардың ішінде баскетбол ойыны ерекше орын алады. Ол оқушылардың физикалық қабілеттерін дамытып қана қоймай, олардың әлеуметтік дағдыларын, ойлау қабілеттерін және жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға зор ықпал етеді. Баскетбол – бұл тек допты себетке лақтыру ғана емес, сонымен қатар стратегиялық ойлауды, жылдам реакцияны және командалық рухты талап ететін динамикалық ойын. Ойын барысында оқушылардың шыдамдылығы, ептілігі, күші және жылдамдығы артады. Үнемі қозғалыста болу, секіру, жүгіру, допты беру және қабылдау жүрек-қан тамырлары жүйесін нығайтып, бұлшықеттерді дамытады. Бұл баланың жалпы физикалық денсаулығын жақсартуға, иммунитетін нығайтуға және созылмалы аурулардың алдын алуға көмектеседі.

Физикалық дамумен қатар, баскетбол оқушылардың әлеуметтік дағдыларын жетілдіреді. Командалық ойын болғандықтан, баскетболда жеке жетістік емес, команданың жеңісі маңызды. Оқушылар бір-бірімен тиімді қарым-қатынас жасауға, бір мақсатқа жету үшін бірлесіп жұмыс істеуге, жауапкершілік алуға және басқаларға сенім артуға үйренеді. Олар жеңіс пен жеңілісті бірге бөліседі, бұл командалық рухты, өзара қолдау мен сыйластықты қалыптастырады. Баскетбол ойынында әділ бәсекелестік қағидаларын сақтау, төрешінің шешімін құрметтеу және қарсыласқа деген құрмет – оқушылардың моральдық-этикалық қасиеттерін дамытуға септігін тигізеді. Баскетбол ойыны оқушылардың ақыл-ой қабілеттерін дамытады. Ойын барысында оқушылар тез шешім қабылдауға, ойын барысын болжауға, қарсыластың әрекетін талдауға, стратегиясын сәтті құруға үйренеді. Бұл олардың логикалық ойлауын, зейінін және есте сақтау қабілетін жақсартады. Допты лақтырудағы дәлдік, қозғалыстардың үйлесімділігі және кеңістікті бағдарлау қабілеті де осы ойын арқылы жетіледі. Бұл ретте дене тәрбиесі мен спорттың рөлі ерекше. Әсіресе, командалық ойындардың ішінде баскетбол ойыны тұлғаның физикалық, әлеуметтік және когнитивтік дамуына ықпал ететін маңызды құрал ретінде қарастырылады [1,19].

Баскетбол – жоғары жылдамдықты, ширақ қимыл мен ойластырылған стратегияға негізделген командалық спорт түрі. Бұл ойын адамның қозғалыс қабілетін жетілдіріп қана қоймай, жалпы дене дайындығын да шыңдайды. Ойын барысындағы қарқынды жүгіру, биікке секіру, бағытты лезде өзгерту секілді қозғалыстар жүрек-қантамыр, тыныс алу және тірек-қимыл жүйелерін нығайтады. Сондықтан баскетбол денсаулықты күшейтуде және салауатты өмір салтын қалыптастыруда айрықша маңызға ие. Бұған қоса, баскетболдың тәрбиелік мәні де зор. Бұл спорт түрі ұжымдық жұмысқа, бірлескен әрекетке, тәртіптілікке және жауапкершілікке баулиды. Ойыншылар арасында бірлік пен достық қалыптасып, ортақ мақсатқа жету үшін бірлесе жұмыс істеу қажеттілігі туады. Мұндай ортада оқушылардың әлеуметтік қабілеттері – яғни, тиімді қарым-қатынас жасау, көшбасшылық, эмоционалдық тұрақтылық сияқты қасиеттері дамиды. Баскетбол сонымен қатар ақыл-ой қабілеттерінің өсуіне де ықпал етеді. Ойын кезінде спортшылар тактикалық шешімдер қабылдап,

қарсыластың әрекетін болжай білуге және жылдам әрекет етуге дағдыланады. Мұндай жағдайлар баланың зейінін, есте сақтау қабілетін, кеңістікті бағдарлауын және жылдам логикалық ойлауын дамытады.

Педагогикалық тұрғыдан алғанда, баскетбол – оқушының оқу және тәрбие процесіндегі белсенділігін арттыратын әрі тиімді тәсіл. Ол оқушыны тек физикалық жағынан ғана емес, жеке тұлғалық және мінез-құлықтық тұрғыда да жетілдіреді. Осы себепті, білім беру мекемелерінде баскетболды дене тәрбиесі сабақтарына енгізу және спорттық секциялар арқылы кеңінен насихаттау – болашақ ұрпақтың үйлесімді дамуына ықпал ететін маңызды бағыттардың бірі. Ойын барысында жүгіру, секіру, бағытты тез өзгерту сияқты қозғалыс түрлері жүрек-қан тамырлары, тыныс алу және тірек-қимыл жүйелерін жетілдіреді[2,17].

Баскетболдың отаны ретінде Америка Құрама Штаттары саналады. Бұл ойын 1891 жылғы желтоқсанда Массачусетс штатындағы Спрингфилд қаласындағы Христиан жастар қауымдастығы оқу орталығында өтті. Гимнастика сабағын жандандыру мақсатында жас мұғалім, 1861 жылы Канада, Онтарио провинциясының Рамсей қаласында туған доктор Джеймс Нейсмит жаңа ойын ойлап табады. Ол балконның жақтауына түбі жоқ екі шабдалы себетін іліп, соларға футбол доптарды лақтыртты. Осыдан «basket – себет», «ball – доп» деген атауы шыққан. Кейін Спрингфилд колледжінде дене шынықтыру мұғалімі және профессор болған Нейсмит Массачусетс штатындағы қыс мезгіліне бейсбол мен футбол жарыстары арасындағы уақытта ойнайтын жабық залға арналған ойын ойлап табудың қажетін түсінді. Бір жылдан кейін ол өз кеңсесінде отырып, бір сағатқа да жетпейтін уақытта баскетболдың алғашқы 13 ережесін жасады.

Бірінші матчтар осы ережелерге кейбір өзгерістер енгізді, бірақ олардың көбісі әлі күнге қолданылады. Балконда ойынды тамашалаушы көрермендер ұшып жеткен доптарды ұстап алып, қарсыластың себетіне салуға тырысқан. Сондықтан тез арада себетті қорғау үшін ойын алаңының сыртынан қоршалған қалқан қорғандар да пайда болды. 1892 жылғы 12 ақпанда Спрингфилд колледжінің студенттері алғашқы ресми баскетбол матчын өткізді. Ойын нәтижесі 2:2 болып аяқталды. Ойын тез таралып, екі спрингфилд командасы көрермендерге матчтар көрсетіп, жүздеген адамдарды жинады. Басқа колледж студенттері де бұл үрдісті жалғастырды, ал 1893 жылы бүкіл АҚШ-тың солтүстік-шығысы «баскетбол ауруына» шалдығып кетті. 1893 жылы темір себеттер пайда болды. Ойын соншалықты қызықты әрі қарқынды болды, 1894 жылы АҚШ-та алғашқы ресми ережелер шықты. Сол уақытта баскетбол АҚШ-тан шығысқа – Жапония, Қытай, Филиппинге, кейін Еуропа мен

Оңтүстік Америкаға тарады. 1895 жылы 5,25 метрден айыпты лақтыру енгізілді. 1896 жылы доп жүргізудің барлық түрлері заңдастырылды. Әуесқой немесе аматор командалар мен лигалардың пайда болуы баскетболды студенттер арасында футбол мен бейсболдан артық қоюға алып келді. Кейбір қауымдастықғы жаңа спорт түрінің өсуін тоқтатуға тырысқанымен, бұл ұмтылыс бекер болды. 10 жылдан кейін Сент-Луистегі Олимпиадада бірнеше қаланың командалары арасында көрсетілімдік турнир өтті. «Аматор командалар» — бұл спорттағы кәсіби емес, яғни кәсіби деңгейде төлем алмайтын ойыншылардан құралған командалар. Олар көбінесе хобби ретінде, өз қызығушылықтары үшін ойнайды. Аматорлық спорттағы ойыншылардың басты мақсаты — спортпен шұғылданып, денсаулықтарын жақсарту, тәжірибе жинау, көңіл көтеру, әрі спорттық рухты дамыту болып табылады.

ТМД елдерінің ішінде баскетбол отаны – Санкт-Петербург. Бұл ойын алғаш рет 1901 жылы белгілі орыс спорт насихаттаушысы Георгий Дюпперон арқылы белгілі болды. 1909 жылы Петербургте американдық христиан қауымдастығының мүшелерінен құралған баскетбол командасы жергілікті «лиловые» командасына 19:28 есебімен жеңілді. Бұл – алғашқы халықаралық баскетбол матчы саналады. Сол арқылы Ресей алғашқы халықаралық баскетбол матчы өткен жер болды. 1920 жылы баскетбол мектеп бағдарламасына енді, футболмен қатар міндетті пән ретінде оқытылды. Осы кезеңде ұлттық баскетбол федерациялары құрылып, алғашқы халықаралық кездесулер өтті. 1919 жылы АҚШ, Италия және Францияның армия командалары арасында турнир болды. 1923 жылы Францияда алғашқы халықаралық әйелдер турнирі өтті. Ойын әлемде кең таралып, танымал болды, 1935 жылы Олимпиада комитеті баскетболды ресми олимпиадалық спорт түрі ретінде таныды. Олимпиадада 21 елдің командалары қатысты.

Матчтар ашық теннис алаңдарында өтсе, кейінгі Олимпиада турнирлері жабық залдарда ұйымдастырылды. Бірінші олимпиада чемпионы – АҚШ командасы. Сонымен қатар, баскетболдың тәрбиелік маңызы да зор.

Баскетбол ағзаға қандай пайда әкеледі?

Ең алдымен, доппен ойнайтын адам тек қана өте күшті және төзімді ғана емес. Ол өте жақсы қозғалыс үйлесімділігіне ие, ал әртүрлі секірулер арқылы вестибулярлық аппарат жақсы дамиды. Баскетбол тыныс алу жүйесінің дамуына да оң әсер етеді. Жылдам темпте жүгіру мен секірулердің кешені өкпе қозғалғыштығына жауапты синергиялық бұлшықеттерді нығайтады. Жүйке жүйесін де ұмытпау керек. Ол көптеген ағзалардың белсенділігін тұрақты қолдау арқылы жақсы нығайтады. Көздің шеткі көруі жақсы дамиды, бұл

сыртқы факторларды қабылдауды айтарлықтай жақсартады. Бұл әсіресе балаларға өте пайдалы.

Жүрек-қан тамырлары жүйесі де назардан тыс қалмайды. Баскетболмен айналысу қан қысымын тамаша тұрақтандыратыны ұзақ уақыттан бері белгілі. Баскетболдағы тағы бір маңызды артықшылық – бұл тұлғаны тік ұстау.

Бәрімізге белгілі, ұзын бойлы адамдар көбінесе иілуге бейім, бұл соңында омыртқа ауруларының дамуына себеп болады. Мұндай кезде ең жақсы профилактика - баскетбол. Баскетбол тек денсаулықты жақсартумен ғана шектелмей, тәрбиелік мәні де бар екенін айттық. Баскетболмен шұғылдану табандылықты, батылдықты, шешімділікті, адалдықты, өзіне сенімділікті және ұжымдық рухты қалыптастыруға көмектеседі. Бұл ойын ұжымдық әрекетке, өзара ынтымақтастыққа, тәртіпке және жауапкершілікке тәрбиелейді. Мұндай ортада оқушылардың әлеуметтік дағдылары – коммуникативтік қабілет, лидерлік, эмоционалды тұрақтылық секілді қасиеттері дамиды [3,25].

Баскетбол сондай-ақ когнитивтік қабілеттердің дамуына ықпал етеді. Ойын барысында ойыншылар тактикалық шешім қабылдап, қарсыластың әрекеттерін болжап, тез әрекет етуге дағдыланады[4,23].

Педагогикалық тұрғыдан алғанда, баскетбол – оқушының оқу мен тәрбие процесінде белсенділігін арттыратын тиімді әдіс. Ол оқушыны тек дене тұрғысынан ғана емес, тұлғалық және мінез-құлықтық тұрғыда да дамытады[1,27]

Қол жеткен нәтижелерді бекіту және спорттық шеберліктің одан әрі өсуі кең көлемді денсаулықты нығайту жұмыстары мен ең дарынды ұл-қыздардан құрамы жасалған резервті сапалы дайындаумен тығыз байланысты. Табиғи қозғалыстар, жүгіру, жүру, секіру арқылы жүргізілетін

тұрақты күрес адамның психологиялық, физиологиялық және қозғалыстық функциясына ең жан-жақты әсер етеді. Түрлі темпте, бағыттарда, әртүрлі жылдамдықпен және күш жұмсап көптүрлі қозғалыстарды орындау ағзаның ішкі мүшелеріне және жүйелеріне пайдалы әсерін тигізеді. Баскетбол ойынындағы техникалық және тактикалық әрекеттердің алуан түрлілігі мен ойын қызметі оқушылардың өмірлік маңызды дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыруға, олардың физикалық және психикалық қасиеттерін жан-жақты дамытуға ерекше ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Төлеубеков, Ә. Оқушылардың дене дайындығын жетілдіру жолдары. – Астана: Ғылым, 2019.
2. Абдуәлиев, А. Дене тәрбиесі және спорт теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Білім, 2016.
3. Жүсіпова, Г. К. Баскетбол сабағы арқылы оқушыларды тәрбиелеу. // «Білім беру және дене тәрбиесі» журналы, №4, 2020. – Б. 25–30.
4. Шабалин, С. И. Теория и методика физического воспитания. – Москва: Просвещение, 2015.

МАТЕМАТИКА: НАУКА, КОТОРАЯ НАС ОКРУЖАЕТ

Манакова Мадигуль Куандыковна
учитель математики

КГУ «Средняя школа имени Николая Островского»
отдела образования Бородулихинского района
управления образования области Абай

Математика — это наука, которая окружает нас повсюду. Она присутствует во всём, что мы видим и делаем. Это не просто набор чисел и формул, которые кажутся сложными и непонятными многим людям, а универсальный язык, с помощью которого мы можем понять, как устроен мир вокруг нас. Математика помогает описывать природные явления, строить современные технологии и даже решать простые повседневные задачи. Мы можем заметить математику в природе: формы снежинок, расположение листьев на деревьях, узоры на крыльях бабочек — всё это подчиняется определённым правилам и закономерностям, которые изучает математика. Благодаря этому мы понимаем, почему мир так устроен, и можем предсказывать изменения в природе. В современной жизни математика играет огромную роль. Компьютеры, мобильные телефоны, интернет — всё это основано на математических вычислениях. Без математики не было бы инженерных достижений, архитектуры, медицины и даже искусства.

Даже в повседневной жизни мы постоянно используем математику, хотя часто не замечаем этого. Когда мы считаем деньги в магазине, измеряем время, чтобы не опоздать на урок, или планируем маршрут домой, мы применяем математические знания. Математика помогает нам быть точными, организованными и принимать правильные решения. Математика является неотъемлемой частью нашей ежедневной деятельности и присутствует в самых разных ситуациях, даже в тех, которые на первый взгляд кажутся простыми и обыденными. Например, когда мы идем в магазин и покупаем продукты, мы подсчитываем, сколько стоит каждый товар, складываем цены, чтобы узнать общую сумму, и рассчитываем, сколько денег у нас останется после покупки. Эти простые арифметические действия помогают нам грамотно распоряжаться финансами, планировать бюджет и избегать лишних расходов. Приготовление пищи дома также требует математических навыков. Когда мы готовим по рецепту, нам необходимо отмерять точное количество ингредиентов: сколько граммов муки, сколько миллилитров молока или сколько ложек сахара. Иногда приходится изменять пропорции рецепта, например, если нужно приготовить блюдо на большее или меньшее количество человек. В этом случае математика помогает правильно пересчитать все ингредиенты, чтобы вкус блюда остался идеальным[1,9].

В повседневной жизни мы также постоянно следим за временем — проверяем часы, чтобы не опоздать на встречи или занятия. При планировании поездок мы оцениваем расстояния до пункта назначения, рассчитываем, сколько времени займет дорога, или строим оптимальный маршрут в мобильных приложениях, которые используют математические алгоритмы для выбора самых быстрых и удобных путей. Такие вычисления позволяют экономить время и силы. Кроме того, математика помогает нам в более сложных ситуациях: например, при ремонте дома для расчёта количества необходимых материалов, при организации бюджета семьи, при планировании покупок и многом другом. Благодаря практическим математическим знаниям мы можем эффективно взаимодействовать с окружающим миром, принимать взвешенные решения и успешно решать повседневные задачи.

В природе математика играет огромную и важную роль, демонстрируя удивительную гармонию и порядок, который часто кажется волшебным. Многие явления и объекты природы подчиняются строгим математическим законам, проявляя в себе определённые пропорции, симметрию и закономерности, которые можно описать с помощью чисел, форм и

геометрических фигур. Эти закономерности не случайны — они помогают живым существам эффективно адаптироваться к окружающей среде и выживать.

Например, листья на деревьях расположены таким образом, чтобы максимально улавливать солнечный свет, необходимый для фотосинтеза. Такое расположение часто подчиняется правилам последовательности Фибоначчи — уникальной числовой серии, в которой каждое число является суммой двух предыдущих (1, 1, 2, 3, 5, 8, 13 и так далее). Благодаря этой последовательности листья растут в оптимальном порядке, не затеняя друг друга, что обеспечивает растению наибольшую эффективность [2,27].

Кроме того, количество лепестков у многих цветов также часто совпадает с числами из последовательности Фибоначчи, что говорит о том, что математика пронизывает даже самые мелкие детали живой природы. Шестиугольная форма снежинок — ещё один пример идеальной симметрии, которая возникает благодаря физическим и химическим свойствам воды при замерзании, но при этом подчиняется математическим принципам.

Спиральная структура раковин моллюсков, таких как наутилус, также отражает математическую красоту. Эти спирали можно описать с помощью так называемой «золотой спирали», которая связана с числом золотого сечения — особым отношением, считающимся эстетически гармоничным и часто встречающимся в природе и искусстве. Изучая эти и другие закономерности, учёные не только получают более глубокое понимание устройства мира, но и находят вдохновение для

разработки новых технологий, архитектурных конструкций и дизайнерских решений. Например, принципы симметрии и пропорций, найденные в природе, применяются при создании роботов, транспортных средств, строительных материалов и даже в медицине.

В школе мы начинаем изучать математику с самых основ: учимся считать, решать простые и сложные задачи, работать с различными геометрическими фигурами и понимать связи между ними. Эти первые знания — не просто набор правил и формул, а фундамент для развития наших мыслительных способностей. Математика помогает нам тренировать логику, развивать умение мыслить структурировано и последовательно, что крайне важно не только для учебы, но и для жизни в целом[3,45].

Изучая математику, мы учимся анализировать сложные проблемы, разбивать их на отдельные шаги и логически продумывать каждый из них. Это учит нас не просто искать быстрые ответы, а понимать суть задачи, аргументировать свои решения и делать обоснованные выводы. Такой навык особенно полезен в любой сфере деятельности, будь то наука, техника, экономика или гуманитарные науки. Математика также развивает внимательность и терпение. Не всегда задачи решаются с первого раза, иногда приходится возвращаться к ним снова и снова, искать новые методы и подходы. Этот процесс учит нас настойчивости и умению справляться с трудностями, что является важной жизненной компетенцией.

Освоение математических принципов способствует формированию системного подхода к решению проблем. Мы учимся видеть взаимосвязи, анализировать данные и прогнозировать результаты — навыки, необходимые для успешной деятельности в любой профессии. Более того, математика активизирует аналитическую часть мозга, стимулирует

развитие креативного мышления, поскольку для решения сложных задач часто требуется нестандартный, творческий подход.

Таким образом, математика – это не просто школьный предмет, это жизненно важный инструмент, который сопровождает нас на протяжении всей жизни. Она помогает нам глубже понимать окружающий мир, видеть закономерности и связи, которые порой скрыты от простого взгляда. Благодаря математике мы учимся структурированно мыслить, анализировать информацию и принимать взвешенные решения в самых разных ситуациях — от простых бытовых задач до сложных профессиональных вызовов. Математическое мышление становится неотъемлемым навыком современного человека, ведь в условиях стремительного развития технологий и информационного потока умение быстро ориентироваться в данных, находить логику и строить чёткие рассуждения имеет огромное значение. Эта наука лежит в основе не только естественных и технических дисциплин, но и влияет на формирование нашего восприятия мира, помогает развивать критическое мышление и творческие способности.

Изучение математики важно не только для получения высоких академических результатов, но и для всестороннего личностного развития, формирования навыков, необходимых для успешной жизни и профессионального роста. Математика — это язык, который помогает нам объяснять явления природы, строить будущее и делать нашу жизнь удобнее и интереснее. Поэтому можно с уверенностью сказать: математика действительно вокруг нас, и понимание её законов открывает двери к новым знаниям и возможностям. Знание математики — это ключ к успеху в современном мире. Математика — это не просто школьный предмет, а мощный инструмент для развития мышления, который помогает нам лучше понимать мир вокруг, принимать взвешенные решения и быть готовыми к вызовам современного мира. Математика в природе не просто проявляется, а становится мостом между естественным миром и человеческим творчеством. Это не только теория и учебники, но и реальный, незаменимый помощник в нашей жизни, который делает её удобнее и проще. И это не просто школьный предмет, это важный инструмент, который помогает нам лучше понимать окружающий мир и справляться с повседневными задачами. Она развивается вместе с нами и делает нашу жизнь более удобной и интересной. Математическое мышление – это необходимый навык для любого современного человека. Эта наука лежит не только в основе окружающего нас мира, но и в фундаменте нашего мышления и восприятия. Поэтому изучение математики важно не только для академических достижений, но и для личностного развития и успеха в жизни. Математика действительно вокруг нас!

Список использованных источников:

1. Иванов, А. В. Математика в повседневной жизни: Практическое руководство. Москва: Наука и жизнь. 2019
2. Смит, Дж. Математические основы природных форм. (Перевод с англ. В. К. Козлова). Санкт-Петербург: Естествознание. 2021
3. Петрова, Е. Л. Развитие логического мышления школьников на уроках математики. Вестник педагогики, 45-52. 2020

ЖОБАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ ПЕН STEAM ТӘСІЛІ АРҚЫЛЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Құсайнова Дарияш Орынбекқызы

ағылшын тілі мұғалімі

«М. Әуезов атындағы орта мектебі» КММ

Абай ауданы, Абай облысы

Электронды пошта: lady.dariyash@mail.ru

Аннотация

Бұл мақалада ағылшын тілін оқытуда жобалық қызмет (Project-Based Learning – PBL) пен STEAM тәсілінің (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) интеграциясы арқылы оқушылардың тілдік және метапәндік дағдыларын дамыту мәселесі қарастырылады. Жобалық жұмыс пен STEAM элементтерін біріктіре отырып, шынайы өмірмен байланысқан мотивациялв және шығармашылыққа негізделген оқыту ортасы қалыптасады. Автор әдістемелік мысалдар мен жобалық тапсырмалар арқылы бұл тәсілдердің тиімділігін дәлелдейді.

Түйінді сөздер: ағылшын тілі, жобалық қызмет, STEAM, интеграция STEAM, интеграция, креативтілік оқыту әдістемесі

Кіріспе. Қазіргі білім беру жүйесінде оқушының жеке тұлға ретінде қалыптасуына бағытталған, сын тұрғысынан ойлау мен шығармашылық қабілетін дамытатын әдістер алдыңғы қатарға шықты. Солардың ішінде жобалық қызметке негізделген оқыту мен STEAM тәсілдері ерекше орын алады. Ағылшын тілін оқытуда бұл әдістерді үйлестіре қолдану тілдік дағдыларды тек грамматикалық тұрғыдан емес, өмірлік қажеттілік ретінде қалыптастыруға жол ашады.

1. Жобалық қызмет (PBL) – шынайы тілдік тәжірбие құралы.

Жобалық қызмет- бұл оқушыларды белгілі бір мәселені шешуге немесе нақты бір өнім жасауға бағыттайтын оқыту әдісі. Бұл тәсіл оқушыларды зерттеуге, ақпарат жинауға, талдауға және презентация жасауға итермелейді. Ағылшын тілі сабағында жобалық қызметті қолдану арқылы:

- Оқушылар тілдік материалды нақты өмірлік контекстке пайдаланады.
- Топпен жұмыс істеу арқылы коммуникативтік дағдыларды дамытады.
- Тілдік кедергілерді жеңіп, өз ойын еркін жеткізуге үйретеді.

PBL тәсілі – оқушыларға нақты проблема аясында жобалар жасап, оны шешудің жолдарын ұсынуға мүмкіндік беретін оқыту әдісі. Бұл әдіс ағылшын

тілін оқытуда төмендегі мақсаттарды көздейді:

- оқушыны белсенді субъект ретінде қатыстыру;
- шынайы коммуникативтік жағдаяттарды құру;
- тілдік материалды өмірмен байланыстыра отырып қолдану.

Мен өз тәжірбиемде курстан кейінгі қолданған жобаларымды мысал ретінде көрсетейін.

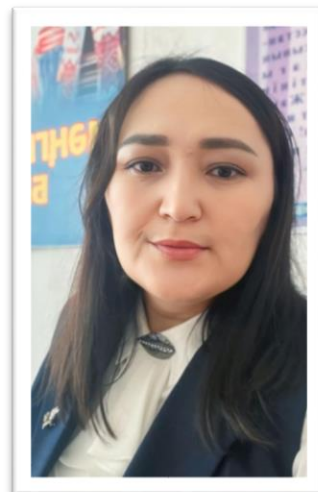
1.1 Мысал: 8-сынып Жоба тақырыбы «My dream school».

Мақсаты : Өз арманындағы мектеп моделін жасап ,оны ағылшын тілінде таныстыру.

Нәтиже : Сөйлеу ,жазу ,ойлау , тыңдау оқу дағдылары кешенді дамиды.

1.2 Мысал: 10 сынып «Адамзат миының құрылысы»жобасы

Тақырыбы: «The Structure of the Human Brain» «Адамзат миының құрылысы»

Мақсаты: Оқушылар ми құрылымының негізгі бөліктерін зерттеп, ағылшын тілінде осы тақырып бойынша презентация дайындау.

Жобада оқушылар :

- Ми бөліктерінің атауларын ағылшын тілінде меңгереді;
- Ми қызметі мен функцияларын түсіндіреді;
- Топпен жұмыс істеу арқылы презентация жасайды және оны ағылшын тілінде қорғайды. Бұл жоба оқушылардың ғылыми және техникалық лексикасын дамытуға, сондай-ақ сөйлеу және жазу дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

2. STEAM тәсілінің әлеуеті

STEAM – пәнаралық байланыс арқылы оқушыны кешенді ойлау мен практикалық әрекетке үйрететін инновациялық тәсіл. Ағылшын тілі сабағында STEAM бағыттарын қолдану арқылы:

- пәндік лексика мен терминдерді меңгерту;

- техникалық мәтіндермен жұмыс жүргізу

- жобалық шешімдерді ағылшын тілінде

түсіндіру қалыптасады.

2.1 Интеграция мысалы: «Адамзат миының құрылысы»

Жоба: «The Structure and Functions of the Human Brain»

Пәндік байланыс:

- Биология (ми бөлімдері мен қызметі),
- Технология (презентация жасау құралдары),
- Информатика (ақпараттық іздеу және өңдеу),
- Өнер (визуализация және дизайн),
- Математика (диаграмма және графикер құру).

Жобаның нәтижесінде оқушылар ағылшын тілінде ғылыми мәтіндерді талдап, креативті презентация дайындайды, өз ойларын сауатты жеткізеді .

3. Жобалық және STEAM тәсілдерін біріктірудің тиімділігі

Критерий

Тиімділігі

Мотивация	Оқушылар өз идеясын жүзеге асыруға мүдделі болады
Тілдік дағдылар	Оқу, жазу, тыңдау, сөйлеу барлығы қолданылады
Топтық жұмыс	Коммуникация, пікір алмасу, көшбасшылық дамиды
Критикалық ойлау	Жоба шеңберінде шешім қабылдау қабілеті артады
Шығармашылық	Жаңа идеялар ұсыну, өз жұмысын эстетикалық жағынан көркемдеу
Қорытынды: PBL және STEAM тәсілдерін ағылшын тілі сабағына кіріктіру – дәстүрлі оқыту формаларын жаңғыртып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Бұл тәсілдер оқушыны тілдік құзыреттіліктен бөлек, өмірлік дағдыларға баулиды. Мұғалім үшін де бұл әдістер шығармашылық еркіндік пен кәсіптік өсуге жол ашады.	

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Thomas, J. W. (2000). A Review of Research on Project-Based Learning. Buck Institute for Education.
2. Beers, S. Z. (2011). 21st Century Skills: Preparing Students for THEIR Future.
3. Yakman, G. (2008). STEAM Education: An Overview of Creating a Model of Integrative Education.
4. Bell, S. (2010). Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. The Clearing House, 83(2), 39-43.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press

МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ ТОБЫНА САУАТ АШУДЫ ҮЙРЕТУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

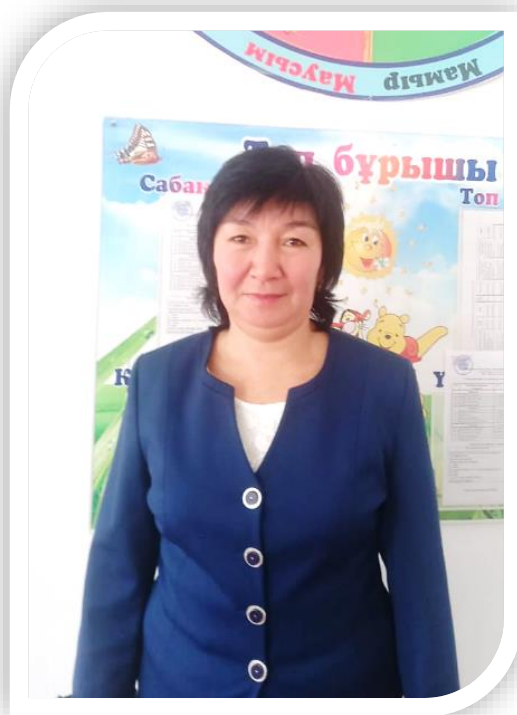
Турдиева Жазира Абеновна
мектепалды даярлық тобының тәрбиешісі

Абай облысы білім басқармасы

Үржар ауданының білім бөлімінің

«Абай атындағы орта мектеп -бақшасы» КММ

Сауат ашу – мектепалды даярлық тобы үшін аса маңызды кезеңдердің бірі. Бұл кезеңде бала алғаш рет дыбыс пен әріпті таниды, сөз құрастырып үйренеді, сөйлем құрайды, сөйлеу дағдысы дамиды. Сауат ашу тек оқуға үйрету емес, ол – баланың тілін дамыту, ойын анық жеткізе білуге баулу, қоршаған ортаны танып-білуге ынталандыру. Сондықтан осы жастағы балаларға білім беруде арнайы әдіс-тәсілдерді қолдану қажет. Сауат ашу дегеніміз бұл білім әлеміне алғашқы қадам, баланың білім жолындағы алғашқы және ең маңызды кезеңі. Бұл кезең тек әріптер мен дыбыстарды үйренумен шектелмейді, сонымен қатар баланың сөйлеу, ойлау, танымдық қабілеттерін дамытуға, әлеуметтік ортаға бейімделуіне, яғни адаптациясына ықпал ететін кешенді процесс. Сауаттылық – бұл тек оқу мен жазуды меңгеру ғана емес, сонымен қатар ақпаратты қабылдау, талдау және өмірде қолдану дағдысының негізі. Мектепалды даярлық тобында сауат ашуды тиімді ұйымдастыру үшін бірнеше маңызды аспектілерді ескеру қажет. Ең алдымен, баланың жас ерекшеліктеріне, оның психологиялық және физиологиялық дайындығына сәйкес келетін әдістемелерді таңдау маңызды. Бұл кезеңде балалардың ойлау қабілеттері мен зейіні әлі толық қалыптаспағандықтан, оқу процесі ойын элементтерімен, көрнекіліктермен және практикалық тапсырмалармен ұштастырылуы тиіс.

Мысалы, дыбыс талдау мен синтездеу әдістері арқылы балалар сөздерді буындарға, дыбыстарға бөлуді және керісінше, жеке дыбыстардан сөз құрастыруды үйренеді. Бұл олардың фонематикалық есту қабілетін дамытады, бұл оқу мен жазу дағдыларының негізі болып табылады. Сонымен қатар, сөздік қорды байыту, ауызша сөйлеуді дамыту және байланыстырып сөйлеуге үйрету де сауат ашу процесінің маңызды бөлігі. Балалардың өз ойларын еркін жеткізуіне жағдай жасау, әртүрлі тақырыптарда әңгімелесуге ынталандыру олардың тілдік дамуына оң әсер етеді[1,65].

Сауат ашуда моториканы дамытудың да маңызы зор. Саусақ ұштарының ұсақ моторикасының дамуы жазуға дайындықты қамтамасыз етеді. Бұл үшін пластилинмен жұмыс істеу, сурет салу, бояу, конструктор жинау сияқты іс-шараларды қолдануға болады. Мектепалды даярлық тобында сауат ашуды ұйымдастыру – болашақ оқушының табысты білім алуының негізі. Ол тек академиялық дағдыларды қалыптастырып қана қоймай, баланың жеке тұлға ретінде жан-жақты дамуына, өмірге бейімделуіне және білімге деген құштарлығын оятуға мүмкіндік береді. Осы кезеңдегі дұрыс ұйымдастырылған жұмыс баланың мектепке деген оң көзқарасын қалыптастырып, оқу процесіне оңай кірісуіне жол ашады. Мектепалды топтарда сауат ашудың басты мақсаты – балалардың фонематикалық есту қабілетін дамыту, дыбыс пен әріпті ажыратуға, қарапайым сөздерден сөйлем құрап үйренуге, және оқуға деген қызығушылығын оятуға бағытталады[2,15].

Тиімді әдіс-тәсілдердің бірі - ойын арқылы оқыту.

Ойын – бала өмірінің ажырамас бөлігі. Сабақ барысында әріптерді, дыбыстарды үйретуде түрлі дидактикалық ойындарды, қимыл-қозғалысты жаттығуларды пайдалану баланың қызығушылығын арттырады. Мысалы:

- ❖ «Қай әріп жоғалды?» ойыны.
- ❖ «Дыбысты тап» жаттығуы.
- ❖ Әріптерді суретпен сәйкестендіру.

Көрнекілік әдісіне келсек, бала әріп пен дыбысты көзбен көріп, қолмен ұстап, естіп үйренгенде, ақпарат есінде жақсы сақталады. Бұл үшін:

- ❖ Әріптік карточкалар.
- ❖ Дыбыстық үлгілер.
- ❖ Көркем суреттер, плакаттар кеңінен қолданылады.

Сюжеттік суреттер арқылы әңгімелету және ертегі мен өлеңдер арқылы үйрету де маңызды. Балаларға сурет көрсетіп, сол суретке қатысты әңгіме құрату – тіл байлығын, логикалық ойлауын дамытудың өте жақсы жолы. Бұл әдіс баланың сөздік қорын байытып, сөйлеу қабілетін дамытады. Жеке баланың деңгейіне қарап, оған лайық тапсырмалар беру және топпен бірлесіп орындау дағдыларын қалыптастыру – екі жақты тиімді тәсіл. Топтық жұмыс кезінде балалар бір-бірінен үйренеді, ынтымақтаса әрекет етеді. Балаларға таныс және сүйікті ертегі кейіпкерлерін оқу материалдарына қосу оқуға қызығушылықты арттырады. Ырғақ мен ұйқас арқылы берілген өлең жолдары дыбыстарды тез меңгеруге көмектеседі[3,5].

Мектепалды даярлық тобында сауат ашуды тиімді ұйымдастыру – баланың болашақ оқу жетістіктерінің іргетасы. Бұл кезеңде қаланған білім негізі баланың мектепке деген көзқарасын, оқуға деген ынтасын және жалпы білім алу процесіндегі табысын айқындайды. Сондықтан, бұл маңызды міндетті орындауда дұрыс таңдалған әдіс-тәсілдер мен ойын түрлерін қолдану аса маңызды. Балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесін қызықты әрі тартымды ету керек. Ойын арқылы оқыту – бұл әріптер мен дыбыстарды үйренуді, сөздерді құрастыруды және жазу дағдыларын қалыптастыруды жеңілдететін ең тиімді әдіс. Мысалы, әріптерді кубиктермен құрастыру, дыбыстарды айыруға арналған дидактикалық ойындар, суреттер арқылы сөздерді оқу, немесе тіпті әріптерді жазуға арналған жаттығулар арқылы балалардың оқу мен жазуға деген ынтасы артады. Олар оқуды мәжбүрлеу емес, қызықты ойын ретінде қабылдайды, бұл олардың ішкі уәжін күшейтеді. Сонымен қатар, сауат ашу барысында баланың тілі дамиды, сөйлеу мәдениеті қалыптасады. Әрбір дыбысты дұрыс айтуға үйрету, сөздердің мағынасын түсіндіру, сөйлемдерді дұрыс құрастыруға машықтандыру – осының бәрі баланың ауызша және жазбаша тілін дамытады. Балалардың өз ойларын еркін жеткізуіне, сұрақ қоюына және жауап беруіне жағдай жасау олардың коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді. Дұрыс сөйлеу дағдысы, өз кезегінде, олардың әлеуметтік ортада өзін сенімді сезінуіне ықпал етеді. Тәрбиешінің басты міндеті – баланың қызығушылығын сөндірмей, оны білім алуға жұмылдыру. Бұл үшін педагог әрбір баланың жеке ерекшеліктерін ескеріп, оның қажеттіліктеріне қарай оқу материалдарын бейімдей білуі керек. Шығармашылықпен жұмыс істеу, жаңашыл тәсілдерді қолдану, әрбір жетістікті ынталандыру – тәрбиеленушінің оқуға деген оң көзқарасын қалыптастырады. Сауат ашудың алғашқы баспалдағын қызықты әрі ұмытылмас ету – әр педагогтің шеберлігіне, біліктілігіне және балаларға деген сүйіспеншілігіне байланысты. Педагогтың ынтасы мен кәсібилігі баланың білімге деген алғашқы қадамын қаншалықты сәтті ететінін айқындайды. Осылайша, даярлық тобындағы сауат ашу процесі баланың болашақ білім жолына сенімді негіз қалап, оның білімге деген өмір бойғы қызығушылығын оятады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың жалпы білім беру бағдарламасы» (5–6 жас). – Астана: БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2020. – 120 б.
2. Балабақша тәрбиешісінің энциклопедиясы – Алматы: «Фолиант», 2018.
3. «Мектепалды даярлық. Жазу дәптері» / Құраст.: Әлімханова Г., Сағындықова А. – Алматы: Фолиант, 2021. – 56 б.

ОҚУШЫЛАРҒА АБАЙ ҚҰНАНБАЙҰЛЫНЫҢ ШЫҒАРМАЛАРЫН ЖАҢАША БАҒЫТТА ТҮСІНДІРУ

Исполатова Назгуль Рамазанова
қазақ тілі және әдебиеті пәнінің мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы
Рудный қаласы білім бөлімінің
«№ 11 жалпы білім беретін мектебі» КММ

Абай Құнанбайұлы – қазақ әдебиетінің алыбы, ойшыл, ағартушы. Оның өлеңдері мен қара сөздері – халықтың рухани байлығы, адамгершілік пен білімнің шамшырағы. Бүгінгі заманда бізге жүктелген маңызды міндеттің бірі – Абай мұрасын жас ұрпаққа жаңа, заманауи тұрғыда жеткізу. Абайдың шығармаларын түсіндіруде оқушы санасына жақын, қызықты әрі түсінікті әдіс-тәсілдерді қолдануға тырысамын. Себебі бұл жастағы оқушылардың ойлау жүйесі нақты бейнелерге, көрнекілікке, ойын арқылы түсінуге бейім. Мысалы, Абайдың «Ғылым таппай мақтанба», «Жаз», «Күз» өлеңдерін түсіндіруде мен оқушылармен бірге сахналық көрініс коюды, сурет салдыруды немесе мультимедиялық презентация көрсетуді ұнатамын. Әр жолды түсініп, өз өмірлерімен байланыстыра отырып талдауға тырысамыз. Бұл – оқушыны ойландырып, шығарманы жүрегімен сезінуге көмектеседі. Сондай-ақ, Абайдың қара сөздерін балалар тілімен бейімдеп, шағын әңгіме түрінде айтып беріп, кейін оны талқылаймыз. Мысалы, Абайдың еңбек туралы ойын «Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның

тіленбей» деген нақыл арқылы түсіндіріп, балаларды өз еңбегінің маңызын ұғынуға жетелеймін. Жаңаша бағыттағы оқыту – бұл тек технология қолдану емес, ең алдымен оқушыны ойландыра білу, Абайдың айтқан терең ойларын бала жүрегіне жеткізе алу. Осы мақсатта түрлі ойын әдістері, сұрақ-жауап, дебат элементтері мен топтық жұмыстар сынды тәсілдерді қолданамын. Абайдың шығармалары ешқашан ескірмейді. Бірақ оны қалай түсіндіру – мұғалімнің шеберлігіне байланысты. Егер біз балалардың жас ерекшеліктеріне сай әдістер қолдансақ,

олар Абайды тек жаттап қана қоймай, түсінетін, сезінетін, қадірлейтін ұрпақ болып өседі деп сенемін. Абай – қазақ халқының рухани көсемі. Оның әрбір өлеңі, әрбір қара сөзі – ұлттың тәрбие мектебі, адам болудың, кемелденудің жолкөрсеткіші. Әсіресе, ақ пен қараны енді ажыратып келе жатқан, ойын мен қиял әлемінде жүрген бүлдіршіндерге түсіндіре білу, бұл – үлкен жауапкершілік пен шығармашылықты талап ететін іс. мұғалім ретінде, Абай шығармаларын түсіндіруде баланың жас ерекшелігі мен психологиясын басты назарда ұстаймын. Балалар көрнекілікке, образға, қимылға, сезімге бейім келеді. Сондықтан мен Абайдың ойлы сөздерін дәл солардың тілімен, өмірімен байланыстыра отырып жеткізуге тырысамын. Өлеңмен тәрбиелеу – жүрекке жол табу деген сөз. Мысалы, Абайдың «Ғылым таппай мақтанба» өлеңін өткенде, біз алдымен өлеңді мәнерлеп оқимыз:

Ғылым таппай мақтанба,
Орын таппай баптанба.
Құмарланып шаттанба,
Ойнап босқа күлуге...[1, 25].

Сосын балалармен бірге «Ғылым деген не?», «Неліктен орынсыз мақтануға болмайды?» деген сұрақтар төңірегінде пікірлесеміз. Балалар өз ойларын еркін айтады, тіпті бір-біріне мысал келтіріп, талдайды. Бұл – олардың ішкі дүниесінің дамуына, өзіндік пікір қалыптастыруына жол ашады. Кейде өлең жолдарын рөлге бөліп оқимыз, кейде сахналық көрініс жасаймыз. Бір оқушы бала Абай атаның рөлінде болып, өлеңін оқыса, қалғандары тыңдап, сұрақ қояды. Бұл – балаларды қызықтыра отырып, терең ойға жетелейтін әдіс.

Сондай-ақ, табиғатты тану – әлемді Абайша сүю. Абайдың «Жаз», «Күз» сынды табиғат лирикасын өту – баланың табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттырады. Мысалы:

Жаздыгүні шілде болғанда,

Көгорай шалғын, бәйшешек...[2,37]

Осы өлең арқылы балалардың елестету қабілетін дамытамыз. Олар көз алдарына жайлаудағы шөп, өзен, мал, балашағаны елестетіп сурет салады. Біз бірге өлеңді оқи отырып, табиғаттың сұлулығын, маусымдық өзгерістерді, тіршіліктің үндестігін түсінеміз. Ал «Күз» өлеңін өткенде:

Сұр бұлт түсі суық қаптайды аспан,

Күз болып, дымқыл тұман жерді басқан...[2,39]

Бұл өлең балаларға табиғаттың көңіл күйі арқылы адамның ішкі дүниесін жеткізудің бір жолы екенін ұғындырады. Олар күздің суығы мен мұңын түсінеді, өз өмірімен байланыстырады. Тіпті күз мезгілінде өз бастарынан өткен қызықты оқиғаларымен бөліседі. Абайдың қара сөзі – ақылдың кені деген рас, бірақ оқушыларға толық, күрделі нұсқада беру қиын болуы мүмкін. Бірақ мен қара сөздердің мағынасын жеңілдетіп, мысалдармен, ертегімен немесе шағын оқиға түрінде бейімдеп жеткіземін. Мысалы, Абайдың отыз жетінші қара сөзіндегі «Мал таппақ керек, бірақ оны адал жолмен табу керек» деген ойды «адал еңбек» туралы қысқа әңгіменің мазмұнына енгіземін. Сосын балалармен бірге «адал», «арам», «еңбек» ұғымдарын талқылаймыз. Бұл олардың тек тілдік емес, адамгершілік тәрбиесін де дамытады. Оқушыларға Абай Құнанбайұлының шығармаларын жаңаша бағытта түсіндіру маңызды. Ал, жаңаша бағыт дегеніміз не?

Жаңаша бағыт – бұл Абайды жаңаша айту емес, оны бүгінгі балаға лайықтап жеткізе білу. Бұл – құрғақ жаттаудан емес, түсіну мен сезіну арқылы үйрену. Мен Абай шығармаларын балалардың өміріне, қызығушылығына байланыстырып түсіндіремін. Мысалы, «Жақсы мен жаман» ұғымын мультфильм кейіпкерлері арқылы салыстырып талдаймыз, Абай айтқан жақсы қасиеттерді күнделікті өмірде көрген мысалдармен байланыстырамыз. Балалар үшін Абай – алыстағы дана емес, қасымыздағы атасындай ақыл айтатын тұлға болуы керек. Сол кезде ғана олар Абайды жүрегімен қабылдайды, айтқандарын өмірлік ұстанымға айналдырады. Абай шығармалары – терең, сырлы, ойлы. Оларды балаларға түсіндіру – тек әдебиет сабағы ғана емес, үлкен тәрбие сағаты, адам болуға үйрету мектебі. Біз, мұғалімдер, сол жолда көпір болуымыз керек. Егер біз Абайды өзіміз түсініп, сүйіп оқысақ – балалар да соған ереді.

Адамзаттың бәрін сүй,

Бауырым деп.

– деген Абай аманатын бала жүрегіне сіңіре алсақ – ұлы ақынның арманы орындалды деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Абай (Ибраһим Құнанбаев). Екі томдық шығармалар жинағы, 1-том. жыл «Жазушы баспасы», Алматы. 1986.
2. Абай. Екі томдық шығармалар жинағы, 2-том» Жазушы. 1995 жыл.

З. Абай. Толық шығармаларының бір томдығы. «Жібек жолы» баспасы, Алматы, 2005.

РОЛЬ ЗАМЕСТИТЕЛЯ ДИРЕКТОРА ПО УЧЕБНОЙ РАБОТЕ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

**Понамарёва Александра Евгеньевна
заместитель директора по учебной работе
КГУ «Успенская основная средняя школа»
отдела образования Бородулихинского района
управления образования области Абай**

Современное образование сталкивается с новыми вызовами: цифровизация, изменение подходов к обучению, рост требований со стороны общества и государства. В этих условиях заместитель директора по учебной работе становится ключевой фигурой, от которой во многом зависит качество образовательного процесса. Одна из главных задач заместителя

директора – это планирование и организация учебного процесса. Это прежде всего стратег. Его функция начинается с тщательного планирования учебного процесса. Он отвечает за разработку и реализацию учебных планов, программ, графиков, которые соответствуют государственным стандартам и потребностям обучающихся. Это включает анализ образовательных потребностей, внедрение новых учебных технологий и методик, а также адаптацию содержания образования к быстро меняющимся реалиям. Мы видим, что ЗДУР является ключевой фигурой в методической работе. Мы организуем и координируем деятельность методических объединений, проводим семинары, тренинги, мастер-классы для учителей. Наша цель в этой работе – повышение профессиональной компетентности педагогов, внедрение передовых педагогических практик и поддержка творческих инициатив. Контроль за качеством преподавания, посещение уроков, анализ успеваемости и мониторинг результатов обучения также входят в наши прямые обязанности. Эффективная система контроля, выстроенная нами, позволяет своевременно выявлять проблемы и корректировать учебный процесс составление учебных планов и расписаний.

Помимо административных функций, роль заместителя директора по учебной работе глубоко гуманитарна. Он выступает в качестве лидера и мотиватора для педагогического коллектива. Создание благоприятной, поддерживающей атмосферы в школе, где каждый учитель чувствует свою значимость и имеет возможности для профессионального роста, является залогом успешной работы. Мы вдохновляем педагогов на поиск новых решений, поддерживает их в трудных ситуациях и поощряет за достижения.

Не менее важна моя роль в работе с учениками. Я слежу за качеством их знаний, но при этом активно участвую в создании условий для их всестороннего развития. Это может быть организация олимпиад, конкурсов, проектной деятельности, которая развивает не только академические знания, но и креативное мышление, исследовательские навыки. Я также работаю с родителями, объясняя им особенности учебного процесса и вовлекая их в школьную жизнь, что формирует триединый союз «ученик-учитель-родитель».

Современный ЗДУР должен быть аналитиком и инноватором, и я считаю себя именно таким. Я постоянно изучаю лучшие образовательные практики, анализирую данные о качестве обучения, выявляю сильные и слабые стороны учебного процесса. На основе этого анализа я принимаю обоснованные решения по его совершенствованию. Внедрение цифровых технологий, онлайн-обучения, персонализированных образовательных траекторий – все это требует от меня глубоких знаний и готовности к изменениям. Я должна быть

открыт для нового, но при этом критически оценивать эффективность внедряемых инноваций.

Таким образом, роль заместителя директора по учебной работе в современной школе трудно переоценить. Это не просто управленец, а педагог-лидер, координатор и стратег, от которого зависит не только организация учебного процесса, но и качество образования в целом. Эффективная работа завуча – это залог успеха всей школы. Это многогранная и ответственная миссия, требующая глубоких знаний в педагогике, психологии, менеджменте, а также лидерских качеств и стратегического мышления. От моего профессионализма, самоотдачи и умения выстраивать эффективное взаимодействие зависит не только успеваемость учеников, но и общее развитие школы, её адаптация к требованиям времени и, в конечном итоге, будущее подрастающего поколения. Я убеждена, что ЗДУР – это сердце образовательного процесса, пульс которого определяет ритм и качество школьной жизни. Современный ЗДУР — это специалист, сочетающий в себе качества педагога, психолога, аналитика и управленца. Его деятельность требует системного подхода, знания в области педагогики, возрастной психологии, образования взрослых, а также владения современными технологиями управления и методиками обеспечения качества образования. Особое значение в его работе имеет способность стратегически мыслить и оперировать категориями развития: как личности ученика, так и образовательного учреждения в целом. В век цифровизации и постоянных изменений в нормативно-правовой базе образования заместитель по учебной работе становится связующим звеном между традициями педагогики и современными инновациями. На практике от моего профессионализма, самоотдачи и умения выстраивать эффективное взаимодействие с педагогами, обучающимися, родителями и внешними партнёрами зависит не только текущий уровень успеваемости учащихся, но и более широкий спектр задач:

- ✓ формирование современной учебной среды,
- ✓ реализация индивидуальных образовательных маршрутов,
- ✓ внедрение и сопровождение цифровых решений,
- ✓ подготовка школы к аттестациям, аккредитациям и мониторингам,
- ✓ развитие педагогического потенциала коллектива.

Я глубоко убеждена, что заместитель директора по учебной работе – это сердце образовательного процесса, пульс которого определяет ритм, устойчивость и качество школьной жизни. Именно он формирует внутреннюю образовательную политику учреждения, реагируя на вызовы времени и преобразуя стратегические ориентиры в конкретные шаги на практике. Кроме того, завуч — это лидер, вдохновляющий команду, задающий вектор профессионального роста, открытый к изменениям, способный к самоанализу и выстраиванию эффективной коммуникации на всех уровнях. Его работа — это постоянный поиск баланса между административной необходимостью, педагогической этикой и гуманистической миссией школы как института воспитания личности.

Таким образом, заместитель директора по учебной работе — это не просто организатор учебного процесса, а один из главных архитекторов качества образования в школе. Его компетенции и личностные качества напрямую влияют на успешность образовательной политики учреждения и, как следствие, на будущее подрастающего поколения, которому предстоит строить мир завтрашнего дня.

Список использованной литературы:

1. Богданова, И. М. Управление образовательным процессом в школе: учебное пособие для руководителей ОО / И. М. Богданова. – М.: Академия, 2020. – 192 с.
2. Құдайбергенова, К.С. Білім беру жүйесіндегі жаңартылған мазмұн: теория және практика. – Астана: НЗМ ДББҰ, 2018. – 180 б.
3. Громова, Е. А. Современная школа: управление качеством образования / Е. А. Громова. – М.: Учитель, 2019. – 128 с.

«ҮЗДІКСІЗ ЖҮКТЕМЕ – ДАРЫНДЫЛЫҚТЫ БАПТАУ» ӘДІСІ

Анкебаева Асем Маркаленовна

Абай облысы, Аягөз қаласы

«Қалалық қазақ мектеп-лицейі» КММ

Қазақстанды әлемдік деңгейде таныту үшін білім беру жүйесі бәсекеге қабілетті жоғары деңгейде болуы қажет. Оқу үрдісі уақыт талабына сай өзгеріп отырса да, тек педагогтарымыз ғана оның мазмұнын оқушы санасына жеткізеді. Шәкіртті оқу үрдісінде мұғаліммен бірдей танып, дара тұлға ретінде қабылдап, шығармашылық жұмысқа бағыттау, талантты, дарынды оқушылардың қабілеттерін дамытуға қолайлы жағдай туғызу – әр мұғалімнің міндеті. Осы орайда, келешек ұрпаққа сапалы білім беріп, білік, дағдыларын қалыптастыру заман талабына айналууда. Сапалы білім көрсеткіштерінің бірі жалпы білім беретін пән олимпиадасы болып табылады. Осы олимпиадаға оқушы дайындаудың белгілі бір дайын рецептісі

жоқ. Әр мектеп, әр мұғалім өткен тәжірибелері негізінде өз бетінше оқушы дайындайды. «Қалалық қазақ мектеп-лицейі» КММ – білім алушылардың бейімділігі мен қабілеттеріне сәйкес оларға кең ауқымда және тереңдете жаратылыстанушылық-математикалық білім беруді қамтамасыз ететін негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын және қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу орны болғандықтан, жаратылыстану-математикалық пәндерді терең меңгертіп, ұлттық құндылықтарға негіздеп, зияткерлік элита қалыптастырып, сан дарынды олимпиада жеңімпаздары ретінде самғатқан. Соңғы үш жыл көрсеткіші бойынша жалпы білім беретін пәндер бойынша республикалық олимпиада жеңімпаздар саны-18, президенттік олимпиада жеңімпаздары-3.

Дарынды элитаны қалыптастыруда ғылымның алғашқы басқышы- жалпы білім беретін пәндер олимпиадасы. Пән олимпиадасы елдегі дарынды балаларды анықтауда, оларды ғылым жолына бағыттауда – баламасыз жоба.

«Олимпиадаға оқушыларды қалай дайындап жүрміз, қандай жолдары бар?» деген сауалға бірлесіп жауап іздеп, өз іс-тәжірибеммен бөлісетін боламын. Белгілі ағылшын психологі П.Торранстың өз зерттеулерінің негізінде: “Мұғалімдер үшін дарынды оқушы – бұл жақсы оқитын оқушы» деген пікір қалыптасқан. Оларға оқуда қиыншылық туғызбайтын, тәртіпті, ұйымшыл, білімді, тұрақты, ұғымтал, өз ойын нақты және түсінікті жеткізе алатын оқушылар көбірек ұнайды. Ал қисынсыз сұрақ қоятын, өз жұмысымен ғана айналысатын, тәуелсіз, көбіне түсініспеушілік туғызатын, қияли, әр нәрсеге көзқарасы бөлек оқушылар ұнамайды»-деген екен[2.]

Шындығында, біз жұмыс істеуде нәтиже беретін оқушыны іздейміз. Пәнге икемі бар оқушыларды қалай анықтаймыз?

«Тегінде адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озады»- деп Абай Құнанбайұлы айтқандай, [3]дарынды балаларды қалай анықтаймыз?

Олимпиадаға оқушы дайындау үшін сол олимпиадаға қатысатын, аталған пәнге деген икемі бар оқушыны психологтың көмегімен дұрыс тандап аламыз.Екіншіден, ол оқушының

ата-анасымен кездесіп, сөйлесе отырып баланың осы пәнге деген ыңғайының бар екенін басқа оқушыларға қарағанда озық тұрғанын тілге тиек ете отырып, сол оқушыға сенім артатыныңызды да атап айтамыз. Үшіншіден, олимпиадаға оқушыны дайындаудың жолдары дұрыс қарастырылған.

Сапалы және жүйелі дайындық үздіксіз жүргізілсе, баланың ми клеткалары сапалы қозғалысқа келіп, оқушының алғырлығы арта түсетіні ғылымда дәлелденіп келеді.

Осыған сәйкес дарындылықты дамыту жұмыстары төмендегідей:

1. Дарынды оқушылардың банкі құрылған.
2. Ұстаздардың өзіндік жұмысы, жоспары бар. Олимпиадаға дайындық материалдары жинақталған.
3. Олимпиадалық резерв мектебі жұмыс жасайды. Педагогикалық кеңестің қаулысымен әр бейсенбі олимпиадалық резерв мектебінің дайындық күні болып белгіленген.
5. Аралық бақылау. Сапалы дайындық көрсеткіші негізінде педагогикалық кеңесте рейтинг көрсетіледі.
6. «Үздік ондық» Ітоқсан
7. «Үздік жетілік» ІІ тоқсан
8. «Үздік бестік» ІІІтоқсан
9. «Үздік оқушы, үздік мұғалім» Жыл соңы.
10. «Физика», «Математика», «Химия» атты оқушылардың клубы бар. Жоғары сыныптың оқушылары 5-8 сыныптың оқушыларына олимпиада тапсырмаларын бірлесе отырып орындап, бірін-бірі үйретеді.

«Үздіксіз жүктеме» әдісі. екі ұғымда қолданылады. Үнемі және тоқтаусыз. Олимпиадаға сапалы дайындық жүргізуде оқушыларды жүйелі, үздіксіз, бірізді жұмыс жүргізіледі. Барлық пәндерде оқушы берілген тапсырманы толық орындамаса, жүктеме(үстіне)тағы екі тапсырманы қосып береді. Нәтижесінде оқушылар жауапкершілікке, табандылыққа үйреніп, республика жеңімпаздары атанып отыр. Сапалы әрі жүйелі дайындық- тек баланың ғылымға ғана көзқарасын қалыптастырып қоймай, болашаққа деген нық сенімін орнатып, өзіне деген сенімін нығайтып, биік мақсаттар қоя алтын дарынды элита қалыптастыру моделін жасауға мүмкіндік береді.

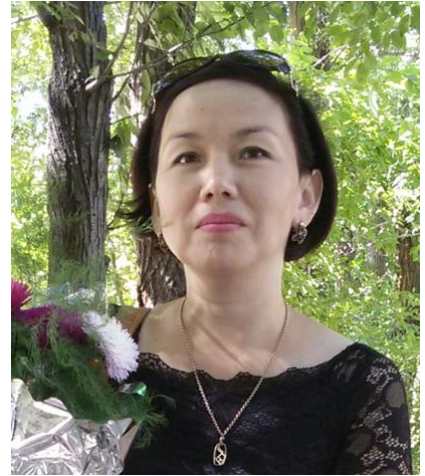
Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Білім туралы Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы.
2. П. Торранс «Gifted Children Can Read Statistics» 1970 жыл
3. Абай Құнанбайұлы Қара сөз «Meloman» баспасы «Абай 175» сериясы. 2020 жыл.

ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС ТҮРЛЕРІН ТИІМДІ ЖҮРГІЗУ ЖОЛДАРЫ

Еримбетова Дамегуль Кенжебаевна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
«Жезкент орта мектебі» КММ

Абай облысы білім басқармасының
Бородулиха ауданы бойынша білім бөлімі

Қазақстан Республикасында білім берудің мазмұны жаңартылып, оқыту үдерісі ұлттық құндылыққа бағытталғандықтан оқушының тұлға ретінде дамуына негізделген жүйе қалыптасуда. Мұндай жүйеде оқушының функционалдық сауаттылығын, соның ішінде оқу сауаттылығын арттыру – басты мақсаттардың бірі. Бұл сауаттылық түрі оқушының мәтінді түсініп, талдай алуы, ақпаратты бағалап, оны өмірде қолдану қабілетін білдіреді. Оқу сауаттылығын дамытуда мәтінмен жұмыс істеудің әдістемесін жетілдіру – мұғалім жұмысының ең өзекті бағыттарының бірі. Қазіргі білім беру жүйесі оқушыны тек академиялық біліммен қаруландырып қана қоймай, оны алған білімін өмірлік жағдайларда еркін қолдана алатын функционалды сауатты тұлға ретінде қалыптастыруды көздейді. Бұл – қағаз бетіндегі білімнен гөрі, оны практикада қолдана білу қабілетіне баса назар аудару деген сөз. Осы орайда оқу сауаттылығы – білім беру сапасының маңызды көрсеткіштерінің бірі ретінде қарастырылады. Оқу сауаттылығы дегеніміз – оқушының кез келген мәтінді түсініп, талдап, саралап, одан алған ақпаратты өмірде тиімді қолдана білу қабілеті. Бұл дағды ХХІ ғасырдың ақпараттық ағынындағы табысты өмір үшін аса маңызды. Бұл бағытта мұғалімнің басты міндеті – оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау қабілеттерін жүйелі түрде дамыту. Бұл жұмыс тек оқулықпен шектелмейді, сонымен қатар түрлі жанрдағы мәтіндерді, атап айтқанда ғылыми, публицистикалық, көркем-әдеби мәтіндерді саналы түрде оқуға, талдауға және түсінуге үйретуді қамтиды. Мұғалім оқушыларға мәтіннің негізгі идеясын анықтау, маңызды ақпаратты сүзіп алу, деректерді салыстыру, автордың көзқарасын түсіну және мәтіннің астарындағы мағынаны ашу сияқты стратегияларды меңгертуі қажет[1,7].

Оқушының өз бетімен ақпаратты іздеуі, өңдеуі және дұрыс шешім қабылдауы – қазіргі қоғамдағы өмірлік қажетті дағды. Мұғалімнің бағыт-бағдар беруімен оқушылар мәтіндегі ақпараттың сенімділігін бағалауға, жалған ақпаратты ажыратуға және өз пікірін дәлелдеуге дағдыланады. Осы қабілеттердің барлығы мәтінмен жүйелі жұмыс барысында қалыптасады. Айта кету керек, оқу сауаттылығын дамыту тек қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің ғана емес, барлық пән мұғалімдерінің ортақ міндеті болуы тиіс. Математика есептерінің шарттарын түсіну, жаратылыстану пәндеріндегі ғылыми деректерді талдау, тарих оқулықтарындағы оқиғаларға сыни көзқараспен қарау – осының бәрі оқу сауаттылығын қажет етеді. Әрбір пән мұғалімі өз сабағында мәтінмен жұмыс істеудің әртүрлі әдістерін мысалы, негізгі ақпаратты бөліп алу, кестелер құрастыру, диаграммаларды оқу, терминдерге анықтама беру қолданса, оқушының жалпы сауаттылығы артады. Бұл оқушының әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеуге, ойлау қабілетінің жан-жақты дамуына үлкен үлес қосады[2,45.]

Мәтінмен жұмыс – оқу сауаттылығын арттырудың негізі. Бұл қарапайым әріп танудан әлдеқайда терең процесс. Тиімді ұйымдастырылған мәтінмен жұмыс оқушыны өз ойын еркін жеткізе алатын, ақпаратты сыни тұрғыдан бағалай білетін, сондай-ақ өмірлік жағдайларда оны тиімді қолдана алатын жан-жақты тұлға ретінде дамытады. Мұғалім әрбір сабақта мәтінмен жүйелі, мақсатты және әдістемелік тұрғыда дұрыс жұмыс жүргізсе, оқу сауаттылығын дамытуда айтарлықтай нәтижелерге жетуге болады[3,29].

Мәтінмен жұмыс әртүрлі кезеңдерді қамтиды: оқу алдындағы дайындық, оқу барысындағы түсіну, оқудан кейінгі талдау мен қолдану. Әр кезеңнің өзіндік маңызы бар. Мәтінге дейінгі жұмыс оқушының қызығушылығын оятып, алдыңғы білімін жаңғыртады.

Оқу барысындағы жұмыс мәтіннің мағынасын тереңірек ұғынуға көмектессе, оқудан кейінгі жұмыс алынған ақпаратты талдауға, синтездеуге және өмірде қолдануға үйретеді. Мұндай жүйелілік оқушының мәтінмен жұмыс істеу дағдысын кешенді түрде жетілдіреді. Оқу сауаттылығы – білім алудың негізгі құралы және заманауи ақпараттық қоғамда сәтті өмір сүру үшін өте маңызды дағды. Оқу сауаттылығын дамыту тек мәтіндерді дыбыстап оқуды ғана емес, сонымен бірге оларды түсіну, талдау және сын тұрғысынан бағалау қабілетін де қамтиды. Бұл үдерісті тиімді ету үшін мәтінмен жұмыстың әртүрлі тәсілдерін қолдану қажет. Бұл эсседе оқу сауаттылығын арттыру үшін мәтінмен жұмыс істеудің тиімді әдістері қарастырылады. Мәтінмен жұмыс – оқу сауаттылығын дамытудың негізгі құралы. Ол оқушыларға:

- жаңа сөздер мен ұғымдарды меңгеруге;
- ойлау қабілетін дамытуға;
- сыни тұрғыдан талдау дағдыларын қалыптастыруға;
- өз ойларын дұрыс жеткізе білуге көмектеседі.

Мәтінмен жұмыс тек оқу сабақтарымен шектелмейді, ол барлық пәндерде қолданылатын әмбебап дағды болып табылады. Мәтінмен жұмыстың тиімді түрлері бар. Оқу сауаттылығын арттыру үшін мыналарды қолдануға болады:

а) Оқу алдындағы жұмыс. Мәтінге деген қызығушылықты ояту маңызды.

Болжау: Мәтін тақырыбына қарап, оның мазмұнын болжауға үйрету. Мысалы: «Бұл мәтінде қандай оқиға туралы айтылуы мүмкін?» деген сұрақтар қою.

Жаңа сөздермен таныстыру: Мәтіндегі негізгі ұғымдар мен терминдерді алдын ала түсіндіру.

Мотивациялық әдістер: Мәтінге байланысты қызықты фактілерді айту немесе қысқа видео көрсету.

ә) Оқудан кейінгі жұмыс. Мәтінмен жұмысты бекітуге арналған әрекеттер.

Талдау және пікір алысу: Мәтін тақырыбы бойынша топтық пікірталас ұйымдастыру. Мысалы: «Мәтіндегі кейіпкердің әрекетіне қалай қарайсыз?»

Әдебиет пен өмірді байланыстыру: Мәтіндегі оқиғаларды нақты өмірмен салыстыру, мысалы, тарихи оқиғаларды қазіргі заманға қатыстыру.

Оқу сауаттылығын арттыру – бұл үнемі жетіліп отыратын үдеріс. Мәтінмен жұмысты тиімді ұйымдастыру үшін оқу алдында, оқу кезінде және оқудан кейінгі кезеңдерді ескеріп, дифференциациялауды және инновациялық әдістерді қолдану қажет. Осы тәсілдер арқылы оқушылар тек мәтіндерді оқып қана қоймай, оларды терең түсініп, сын тұрғысынан талдай алады, бұл олардың білім алу жолындағы табыстарының кепілі болады.

Негізгі ұстаным: Оқу – бұл тек мәтінді шолып шығу емес, ол – ойдың жаңа биіктеріне ұмтылу!

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту тұжырымдамасы. Нұр-Сұлтан: НЗМ. 2022.
2. Сапаралы, А. Оқу сауаттылығын қалыптастырудағы мәтінмен жұмыстың маңызы. «Педагогикалық диалог» журналы, №2 (32), 45-50 бб. Алматы. 2019.
3. Қайырбекова, Г. С. Функционалдық сауаттылықты дамытудың инновациялық әдістері. «Қазақстан мектебі» журналы, №4, 28-33 бб. Астана. 2021.

БАЛАБАҚШАДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕНІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Кызылова Айгерим Сагидоллаевна
тәрбиеші

«Болашақ» бөбекжай балабақшасы
Атырау облысы, Мақат ауданы

Қазіргі жаһандық экологиялық мәселелер жағдайында өскелең ұрпақтың табиғатқа деген саналы көзқарасын қалыптастыру – педагогикалық қоғамдастықтың маңызды міндеттерінің бірі. Бұл міндет ең алдымен баланың тұлға ретінде қалыптасуының алғашқы баспалдағы – мектепке дейінгі тәрбие мекемелерінде, яғни балабақшада басталуы тиіс. Балабақшадағы тәрбие жұмысы тек танымдық білім беріп қана қоймай, баланың бойына табиғатқа сүйіспеншілік, қамқорлық пен жауапкершілік сияқты адамгершілік қасиеттерді дарытуды көздейді. Экологиялық тәрбие – осы мақсатқа жетудің маңызды жолы. Бұл – табиғат туралы білім ғана емес, табиғи ортаны қорғауға және сақтауға бағытталған саналы іс-әрекет дағдысы. Экологиялық тәрбиенің маңызы зор. Мектеп жасына дейінгі балалардың қоршаған орта туралы алғашқы түсініктері, бақылау қабілеті, эмоциялық қатынасы дәл осы кезеңде қалыптасады. Егер бала кішкентайынан тірі табиғатты сезініп, жануарлар мен өсімдіктерге қамқор болуға үйренсе, болашақта ол экологиялық жауапкершілігі жоғары тұлға ретінде дамиды. «Табиғатты сүйе білген бала – адамзатты сүйе біледі» – деп бекер айтылмаған.

Тиімді әдістер мен тәсілдерге келейік. Экологиялық тәрбиені балабақшада қызықты әрі мазмұнды жүргізу үшін тәрбиешіге шығармашылық көзқарас, түрлі әдістер мен формаларды шебер қолдана білу қажет[1,25].

Солардың ішінде кеңінен қолданылатын және тиімді деп танылған әдістерге тоқталсақ:

❖ Табиғатты бақылау.

– Бала табиғатты өз көзімен көріп, бақылау арқылы үйренеді.

– Балабақша ауласындағы ағаштардың өзгеруін, құстардың қимылын, күн мен желдің әсерін

бақылай отырып, табиғаттағы құбылыстарға қызығушылығы оянады.

– Бұл әдіс – баланың бақылағыштығын, байқағыштығын дамытады.

❖ Экологиялық ойындар.

– «Қай ағашты танысың?», «Құстар қайда тұрады?», «Таза мен кір» сияқты ойындар арқылы табиғатқа деген дұрыс көзқарас қалыптасады.

– Рөлдік ойындар – мысалы, «Орман қорғаушысы», «Тазалық сақшысы» – балаларды белсенді әрекетке ынталандырады.

❖ Экологиялық ертегілер мен әңгімелер

– Көркем әдебиет арқылы бала табиғатпен эмоциялық байланыс орнатады.

– Ағаштар сөйлейді, жануарлар қорғанады, адамдар көмектеседі – бұл образдар арқылы бала «табиғат – тірі» деген ойды түсінеді.

– Мысалы: «Су мен күннің досы», «Қоқысқа толған орман» сияқты ертегілер.

❖ Экологиялық акциялар мен жобалар.

– «Таза аула», «Бір тал – бір үміт», «Құс ұясын жасайық» сияқты қарапайым, бірақ мағыналы акциялар балаларды нақты іспен тәрбиелейді.

– Ата-аналар мен тәрбиешілер бірігіп іске асыратын жобалар – тәрбие мен оқытуды біріктіреді.

❖ Экокүнделіктер мен сурет салу.

– Балалар әр аптада табиғаттағы өзгерістерді суреттеп, бояп немесе жапсырып күнделік жүргізе алады.

– Бұл – ойлау мен шығармашылықты дамытатын тамаша әдіс.

❖ Тәжірибелер мен мини-зертханалар.

– «Тұқым қалай өседі?», «Су қайда кетеді?», «Жапырақтар неге сарғаяды?» – балалардың сұрақтарына тәжірибе жасап жауап беру арқылы қызығушылық пен таным белсенділігі артады[2,5].

Балабақшада экологиялық тәрбие беру – бүгінгі заман талабынан туындайтын, әрі болашақ қоғамның экологиялық мәдениетін қалыптастырудың алғашқы баспалдағы. Баланың бойында табиғатқа сүйіспеншілік, қамқорлық, жауапкершілік, экологиялық сананы қалыптастыру – тәрбиешінің кәсіби біліктілігіне тікелей байланысты. Егер біз бүгіннен бастап бала бойына табиғатты аялау мен қорғау мәдениетін қалыптастырсақ, болашақта табиғатпен үйлесімді өмір сүретін саналы ұрпақ тәрбиелейтініміз анық. «Табиғат – тәрбие бесігі» екенін ұмытпайық[3,25].

XXI ғасырдың ең өзекті мәселелерінің бірі – табиғи ресурстардың сарқылуы, климаттың өзгеруі, қоршаған ортаның ластануы секілді экологиялық апаттар. Осы күрделі жағдайлар жас ұрпақтың бойында табиғатқа деген жауапты көзқарасты, саналы қатынасты ерте жастан қалыптастыруды талап етеді. Бұл міндетті жүйелі түрде жүзеге асыру – ең алдымен мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінің еншісінде. Мектепке дейінгі жастағы балалар – қоршаған ортаны зерделеуге, тануға, сезінуге аса бейім, әсерленгіш әрі қабылдағыш тұлғалар. Олардың жүрегінде табиғатқа деген сүйіспеншілік пен қызығушылықты ояту, табиғат құбылыстарын бақылау арқылы эстетикалық талғам мен эмоциялық сезім қалыптастыру – тәрбие мен білім берудің ең нәзік және жауапты саласы. Демек, баланың бойында табиғатқа деген сүйіспеншілік, қамқорлық, жауапкершілік, экологиялық сана қалыптастыру – балабақша педагогтарының кәсіби біліктілігіне, таңдаған әдіс-тәсілдеріне, және ең бастысы, табиғатқа деген өз көзқарасына тікелей байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2021.
2. Тұрлыбекова А.Ш. Экологиялық тәрбие – тұлға дамуының негізі. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 152 б.
3. Бейсенбаева А.А. Педагогика: Жоғары оқу орындарына арналған оқу құралы. – Алматы: Дарын, 2021. – 356 б.

ВЕБ ДИЗАЙНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТРЕНДТЕР

Еркінбек Қымбат Амангелдіқызы
информатика пәнінің мұғалімі
Қасыл Қатықбаева атындағы №168 мектеп-гимназия
Алматы қаласы

Қазіргі заманның қарқынды дамып келе жатқан ақпараттық қоғамында веб-дизайн тек визуалды безендіру ғана емес, сонымен қатар интернет кеңістігінде тиімді коммуникация орнатудың, интерактивтілік пен қолжетімділікті қамтамасыз етудің негізгі құралы ретінде танылады. Веб-дизайн ұғымының өзі интернеттің пайда болуымен тығыз байланысты. Оның алғашқы кезеңінде, яғни 1990-жылдары, веб-парақшалар тек қарапайым гипермәтіннен тұрды және эстетикалық жағынан аса тартымды болмады. Бұл кезеңде веб-дизайнның басты мақсаты – ақпаратты беру мен құрылымдау болды. Алайда интернеттің дамуына байланысты веб-сайттарға қойылатын талаптар да күрделене түсті: көркемдік шешім, навигация ыңғайлылығы, мобильді бейімделу, жылдам жүктелу және әртүрлі құрылғыларда тиімді жұмыс істеу сынды аспектілер маңызды бола бастады. Веб-дизайнның дамуы – бұл технологиялық прогресс, эстетикалық қабылдаудың өзгеруі және пайдаланушы тәжірибесіне деген көзқарастың жетілуінің айнасы. Уақыт өте келе дизайнерлер мен әзірлеушілер тек әдемі сайт жасауға емес, сонымен қатар пайдаланушыға ыңғайлы интерфейс пен құрылымды құрастыруға бағытталды. Бұл UX/UI (User Experience / User Interface) дизайн салаларының қалыптасуына әкелді. Мысалы, Flat Design, Material Design, Neumorphism сияқты дизайн трендтері – эстетикалық көзқарастың эволюциясын айқын көрсетеді. Бұдан бөлек, веб-дизайн бүгінде тек техникалық не көркемдік сала емес, ол маркетинг, брендинг, ақпараттық қауіпсіздік және қолжетімділік (accessibility) сынды бағыттармен тығыз байланысқан кешенді салаға айналды. Әсіресе, әлеуметтік желілер мен онлайн-коммерцияның дамуы веб-дизайнға жаңа талаптар қойды: жеделділік, мазмұнға фокус, анимация, интерактивті элементтер, адаптивтілік және креативтілік. Веб-дизайн – бұл тек визуалды мазмұн қалыптастыру емес, ақпаратты тиімді жеткізу, қолданушының цифрлық ортада өзін еркін сезінуін қамтамасыз ету, әрі интернет кеңістігінің этикасы мен эстетикасын қалыптастыру жолындағы маңызды құрал. Ол – техника мен өнердің, логика мен сезімнің, креатив пен функционалдың тоғысқан заманауи ғылым мен тәжірибенің түйіні.

1990 жылдар: Мәтін мен кестелердің дәуірі. Веб-дизайнның алғашқы кезеңі 1990-шы жылдардың басына тура келеді. Бұл кезде интернет жаңадан дамып келе жатқандықтан, веб-сайттардың негізгі мақсаты ақпаратты жеткізу болды. Дизайн өте қарапайым, тіпті «қарапайым» деуге де келмейтін. Көбінесе бұл мәтінге негізделген беттер болды, оларда ақ фон, қара мәтін және көк түсті сілтемелер басым болды. HTML (HyperText Markup Language) тілі жаңадан пайда болып, веб-беттерді құрудың негізгі құралы болды. Осы онжылдықтың орта шенінде кестелер (tables) веб-беттердегі элементтерді орналастыру үшін қолданыла бастады. Бұл дизайнерлерге мәтін мен суреттерді бағандарға немесе жолдарға бөліп, беттің құрылымын қалыптастыруға мүмкіндік берді. Анимацияланған GIF суреттері мен «Under Construction» баннерлері кеңінен тарады, бұл веб-сайттардың әлі де даму үстінде екенін білдірді. Модемдердің баяу жылдамдығына байланысты дизайнерлер графиканың мөлшерін барынша азайтуға тырысты[1,45].

2000 жылдар: Flash, CSS және Веб 2.0. 2000-шы жылдардың басы веб-дизайнға үлкен өзгерістер әкелді. Flash технологиясы кеңінен қолданыла бастады, бұл дизайнерлерге интерактивті анимациялар, дыбыстар және күрделі графикалық элементтерді қосуға мүмкіндік берді. Flash арқылы жасалған сайттар көз тартарлық, бірақ олардың жүктелуі баяу болды және іздеу жүйелері үшін қиындық туғызды. Бұл кезеңде CSS (Cascading Style Sheets) – веб-беттердің стилін (түсін, қаріп өлшемін, орналасуын) HTML-ден бөлек анықтауға арналған тіл – кеңінен тарады. CSS-тің арқасында дизайнерлер кодты оңай басқара алатын

болды және веб-сайттардың дизайнын жүйелі түрде өзгерту мүмкіндігі пайда болды. Онжылдықтың ортасында Веб 2.0 концепциясы пайда болды. Бұл интернеттің тек ақпарат көзі ғана емес, сонымен қатар пайдаланушылардың өзара әрекеттесуіне, контент құруына және бөлісуіне мүмкіндік беретін платформа ретінде дамуын білдірді. Блогтар, әлеуметтік желілер (Facebook, Twitter) және YouTube сияқты платформалар пайда болды. Дизайнда жылтыр түймелер, градиенттер және көлемді эффекттер сәнді болды[2,96].

2010 жылдар: Мобильді дәуір және жауапты дизайн. 2010 жылдар веб-дизайн тарихындағы маңызды кезең болды, себебі смартфондар мен планшеттердің кең таралуы веб-сайттардың тек дербес компьютерлерде ғана емес, кез келген экран өлшемінде дұрыс көрсетілуін талап етті. Осылайша, «жауапты дизайн» (responsive design) концепциясы пайда болды. Бұл тәсіл веб-сайттың экран өлшеміне автоматты түрде бейімделуін қамтамасыз етеді, бұл пайдаланушы тәжірибесін айтарлықтай жақсартты. Бұл кезеңде минимализм, тегіс дизайн (flat design) және материалды дизайн (material design) сияқты эстетикалық бағыттар танымал болды. Дизайнерлер әсемдік пен функционалдылықтың тепе-теңдігін іздеп, қарапайымдылыққа, анықтыққа және жылдам жүктелуге басымдық берді. UX (User Experience – пайдаланушы тәжірибесі) және UI (User Interface – пайдаланушы интерфейсі) ұғымдары веб-дизайнның негізгі бағыттарына айналды, өйткені сайттың тек әдемі болуы емес, сонымен қатар ыңғайлы және интуитивті болуы маңызды болды. 2020 жылдардан қазіргі заманға келсек, болашақ бұл: Иммерсивті тәжірибелер және AI. 2020-2025 жылдар веб-дизайнды жаңа деңгейге көтеруде. Анимациялар мен интерактивті элементтер қайта оралып, бірақ Flash-сыз, заманауи веб-технологиялар (CSS3, JavaScript) арқылы жасалуда. Минимализм мен типографикаға баса назар аударылады. Дыбыспен басқару (voice UI), виртуалды (VR) және толықтырылған (AR) шындық элементтерінің веб-сайттарға енуі басталуда, бұл пайдаланушыларға иммерсивті тәжірибелерді ұсынады[3,25].

Жасанды интеллект (AI) веб-дизайн процесіне де еніп келеді. AI негізіндегі құралдар дизайн макеттерін жасауға, пайдаланушы деректерін талдауға және сайттың мазмұнын дербестендіруге көмектеседі. Веб-дизайндағы қазіргі трендтер үнемі дамып отырады, бірақ олардың басты мақсаты – пайдаланушы тәжірибесін (UX) жақсарту және сайттарды визуалды тартымды әрі функционалды ету. Міне, қазіргі веб-дизайндағы негізгі трендтер: Минимализм және таза дизайн (Minimalism and Clean Design). «Аз – көп» қағидасы: Артық элементтерден арылу, бос кеңістікті (white space) тиімді пайдалану. Бұл сайттың тез жүктелуіне, маңызды контентке назар аударуға және пайдаланушыға ыңғайлы болуына мүмкіндік береді. Apple сияқты брендтер осы стильдің жарқын үлгісі. Тегіс дизайн (Flat Design) және Неоморфизм (Neomorphism): Дизайн элементтерінің 3D эффектсіз, қарапайым, тегіс көрінуі. Неоморфизм болса, тегіс дизайнға жұмсақ көлеңкелер мен градиенттер қосу арқылы элементтердің «басылған» немесе «шығыңқы» болып көрінуін қамтамасыз етеді. Пайдаланушы интерфейсі (UI) мен пайдаланушы тәжірибесі (UX) веб-дизайнның негізгі тіректеріне айналған. Веб-дизайнның болашағы бұрынғыдан да интерактивті, жекелендірілген және технологиялық жағынан дамыған болады деп болжануда. Веб-дизайн трендері – бұл үнемі өзгеріп, жетіліп отыратын үдеріс. Әрбір онжылдық өзінің ерекшеліктерімен және инновацияларымен ерекшеленді. Бастапқы қарапайымдылықтан бастап, қазіргі күрделі, интерактивті және жауапты дизайнерлерге дейін веб-дизайн интернеттің өзімен бірге дамыды. Оның мақсаты әрқашан бір болды – ақпаратты тиімді жеткізу және пайдаланушыларға ең жақсы цифрлық тәжірибе ұсыну. Бұл эволюция жалғаса бермек, өйткені технологиялар дамып, адамдардың қажеттіліктері өзгереді

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бекмағанбетов, Т.Е. Веб-дизайн негіздері: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2022. – 180 б.
2. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. Цифрлық сауаттылық және веб-технологиялар негіздері: әдістемелік құрал. – Астана: 2021. – 96 б.
3. Қожахметова, А.А. UX/UI дизайн және қолданушы интерфейсі // IT білім журналы. – №2(14), 2023. – Б. 25–30.

АБАЙДЫҢ ҚАРА СӨЗДЕРІ

ОН БІРІНШІ СӨЗ

Осы елдің үнем қылып жүргені немене? Екі нәрсе. Әуелі - ұрлық, ұры ұрлықпен мал табам деп жүр. Мал иесі артылтып алып, тағы да байимын деп жүр. Ұлықтар алып берем деп, даугерді жеп, құтқарам деп ұрыны жеп жүр. Қарапайым жұрт ұрлық айтып мал алам деп, ұрыға атымды сатып пайдаланам деп, не өткізбесін арзанға түсіріп алам деп жүр. Екінші - бұзақылар біреудің ойында жоқ пәлені ойына салып, бүйтсең бек боласың, бүйтсең кеп боласың, бүйтсең кек аласың, мықты атанасың деп, ауқаттыларды азғырғалы әлек болып жүр. Кім азса, мен соған керек боламын деп, көзін қыздырып алып, өзін бір ғана азық қылайын деп жүр.

Ұлықтар пәлі-пәлі, бұл табылған ақыл деп, мен сені бүйтіп сүйеймін деп, ананы жеп, сені бүйтіп сүйеймін деп, мынаны жеп жүр. Қара халық менің сонша үйім бар, сонша ауыл-аймағыммен сойылынды соғайын, дауынды айтайын деп, қай көп бергенге партиялас боламын деп, құдайға жазып, жатпай-тұрмай салып жүріп басын, ауылын, қатын-баласын сатып жүр. Осы бір ұры, бұзақы жоғалса, жұртқа ой да түсер еді, шаруа да қылар еді. Бай барын бағып, кедей жоғын іздеп, ел секілденіп талапқа, тілеуге кірісер еді. Енді жұрттың бәрі осы екі бүлік іске ортақ, мұны кім түзейді? Анттың, серттің, адалдықтың, ұяттың бір тоқтаусыз кеткені ме? Ұрыны тыю да оңай болар еді, бірақ осы бұзақының тіліне еретұғын, азатұғын байларды кім тыяды?

1891

Ескерту: Журналда жарияланған материалдарды басқа жаққа сілтемесіз көшіріп салуға болмайды.

Материалы, опубликованные в журнале, нельзя размещать в других источниках без указания ссылки.

Materials published in the journal may not be reposted elsewhere without proper citation.